

280091

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL V (SERIE NOUĂ)

MAI—IUNIE 1945

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

Condusă

de

V. PAPILIAN și D. D. ROȘCA

Redacția și Administrația:

Sibiu, Strada Dealului Nr. 1 (etaj 1)

Telefon 929

Secretar de redacție: Stella D. D. Roșca

Abonamente:

Pentru particulari, anual . . . Lei 2000

Pentru autorități și instituții, anual „ 5000

Prețul unui exemplar Lei 400

LUCEAFĂRUL

№11 5—6

MAI—IUNIE 1945

De profundis...

*Un joc!... Părinte!... dă-mi un joc,
fie absurd, grotesc, cretin,
dar să-mi zidească strâns ființa
smulgându-mi inima din chin.*

*Poruncă dă-mi să număr boabe
de grâu, sau fir mărunț de mac...
să aibă rost doar gestul mâinii,
adoarmă cugetul, opac,*

*să nu mai știu desfrâul urii
c'asmute omul contra om,
să uit distrugerea pornită
să sfarme lumea în atom.*

*Domnească peste viață-mi jocul...
alinte-mă cu glas de-argint,
să trec zâmbind, cu fața oarbă,
prin al demenții labirint.*

Decembrie 1944

*Tramvai . . .
înghesuală . . .
beză . . .*

.

*Sub agonia becului albastru,
— podoabe pale sau unelte slute —
mâni, de curele spânzurate
par barbare trofee moarte
în dans de neufragiu
Mai jos
în noaptea ce se 'nchiagă,
un monstru de osânză
cu capete o sută.
o massă grea de carne
strivită,
tescuită,
înăbușită aproape
în mult prea strâmta cușcă
își mută'n silă puhave inele,
cu geamăt și icneli de junglă,
cu răsuflări dospite 'n mucedă otravă . . .
și huruit de fiare
și scârțâit de osii
și glas dogit de clopot . . .*

.

*În colț, atât de strânsă 'n mine
că par o umbră scrisă cu zgură
pe fereastră,
îndur cu spaimă lunecarea 'n haos.*

*Duble-obloane-am tras peste privire :
și noaptea, și-a pleoapelor
perdea incremenită.
Simt moarte 'n nări, și 'n suflet
îngheț și desnădejde:
toată mizeria umană
îmi scurmă, ca un plug,
simțirea istovită.*

*Și scrâșnete de frână
și vaer lung la curbe
și goană 'n întuneric...*

.

*Deodată...
(aripă de flutur ?
puf mătăsos de păpădie ?)
ce-atinge 'n treacăt fața-mi amorțită ?
Tresar... deșteaptă-ascult :
un gungurit... o șoaptă... o alintare.
Un prunc?...
aici?...
în luntrea blestemată?...
În cursa cătră moarte?...
Un inger în gheenă?...
Încet,
pândind,
par'c'ași fura o soră,
găsește mâna-mi dibuind
mânuța fragedă și rece,
și 'nfiorată
din creștet până 'n tălpi
o duc la buzele uscate,
la frunte
și la ochi,
cerându-i mut ertare
în numele-omenirii.*

Și cum ar frânge-o vrajă
cu pocnet chiuind prin hăuri
zăganuri mari de ape,
asemeni sar
și cad
cu svâcnet de metale
cercuri de fier,
ce mi-au înlănțuit cu groază
și suferință fără dimineață
viața
și inima
și pieptul.
Și plâng, plâng iarăși,
(ce ușurare-imensă!)
cu lacrimi mari și calde
ce-mi înviază-obrazul,
vechea-mi durere
și noua-mi rană 'n sânge:
„Că sânul mi-a fost sterp,
„Tu Doamne,
„că nu mi-ai dat copil
„să-l cresc (ș'apoi să-l perd?):
„să-Ți strig în față răsvrătirea-mi,
„sau în genunchi
„să te binecuvânt
„cu-azul nebunit
„de plânsul mamelor din toată lumea?“

Tramvai . . .
înghesuală . . .
beznă . . .

Ana Voileanu-Nicoardă

Roosevelt¹⁾

Spectacolul atât de dramatic și trist, pe care războiul ce-l trăim ni l-a dat, a fost departe de a fi un prilej de reconfortare pentru credința în ideile de bază ale umanității. Ideile de dreptate, libertate, demnitate și iubirea de aproapeți au fost la un moment dat nu numai uitate, ci chiar combătute. În locul lor au fost promovate cele de forță, teroare, ură, cruzime, asuprire și chiar sclavie. Într'un anumit sens, poate chiar în mai multe, istoria s'a întors înapoi. Și ceea ce e mai trist, ea s'a întors nu numai cu un deceniu sau două, ci cu secole. Cantitativ cel puțin, distrugerile și cruzimile din acest războiu au întrecut pe ale tuturor celorlalte. În tumultul de fulgere și trăsnete pe care l'am trăit, mai stăruia totuși din când în când glasul încurajator al unei figuri mărețe, capul celui mai puternic Stat din lume, glas care venea de peste mări îndepărtate și care se încăpățâna să oprească mersul înapoi al istoriei, vorbind iarăși despre omenie, libertate, dreptate. Era glasul președintelui Roosevelt. Enunțată acum patru ani, *Charta Atlanticului*, care reafirma credința în aceste idei ce fac mândria omenirii, a părut la început și anacronică și utopică. Eram prea „realiști” ca să mai credem în visuri, oricât de dragi ne-ar fi fost ele. Și totuși, aceste visuri sunt azi pe plan de înfăptuire!

* * *

Există mai multe căi de pătrundere și cunoaștere a firii umane. Cea mai bună de urmat, firește, e aceea a fap-

¹⁾ Potrivit programului nostru anunțat în „Luceafărul” din Ian.— Febr. a. c., publicăm conferința pe care d-l Prof. N. Mărgineanu a ținut-o în cadrul Asociației Româno-Americane din Transilvania, la 7 Martie 1945.

telor sale. Aceasta, în special atunci când e vorba de o personalitate creatoare, care-și pecetluiește cu sufletul ei opera pe care o dăruiește, și prin care se dăruiește omenirii. Să încercăm de aceea să fixăm mai întâiu principalele momente și fapte din viața lui Roosevelt, cu scopul de a defini apoi, grație lor, caracterele de bază ale structurii sale sufletești ale operei, ale uriașei opere pe care a săvârșit-o.

Născut dintr'o veche familie olandeză, a cărei trecut se identifică cu începuturile Americii, Franklin Delano Roosevelt este al doilea președinte al Statelor Unite datorit de această nobilă familie. Primul e unchiul său, Theodor Roosevelt, acea tumultuoasă, romantică și populară figură de președinte dinaintea războiului trecut, în umbra și sub prestigiul căruia Franklin Roosevelt și-a inaugurat cariera politică, apucând totuși o orientare diferită. Căci Theodor a fost președintele partidului republican, exponentul burghezizimii, în vreme ce Franklin este alesul partidului democrat, care se bizue în primul rând pe țărani și pe clasa orășenească mijlocie. De o clasă orășenească inferioară, în sensul european al cuvântului, cu greu s'ar putea vorbi în America.

Primele studii Franklin Roosevelt le face acasă, iar Universitatea la Harvard, urmând dreptul. Ca cei mai mulți studenți americani, se căsătorește tânăr, cu vara sa Eleanor, nepoată și aproape fiică adoptivă a președintelui Theodor. Naș le este însuși președintele, unchiul lor comun. Odată căsătorit se retrage la moșia părintească dela Hyde Park, în imediata apropiere a orașului New-York. Continuarea studiilor o face la Universitatea Columbia din New-York. La terminarea studiilor intră în avocatură, împărțindu-și timpul, ca și iubitul său tată, între viața de gentlemen dela țară și cea de avocat în metropolă.

La 28 de ani Roosevelt este solicitat de partidul democrat să accepte candidatura pentru postul de senator al Statului New-York pentru Capitolul din Albany. Motivele acestei neașteptate invitații par a fi întregite. Întâiu, ele au de a face cu activitatea democratică, desfășurată de Roosevelt ca student atât la Harvard, cât și la Columbia. În al doilea

rând ele se leagă de imensa popularitate a numelui de Roosevelt. Intr'un anumit fel partidul democrat dorea și el să aibă, așa zicând, Roosevelt-ul său. În al treilea rând apoi Roosevelt era destul de gentlemen și de bogat ca să-și plătească cheltuielile de alegere singur, scutind astfel partidul de o sarcină, la care nu prea ținea, deoarece avea prea slabe speranțe ca să reușească, victoria fiind obținută de decenii de către republicani.

În atari condiții angajează Roosevelt lupta. Spre surpriza partidului său, se pune însă pe treabă cu o ardoare pur și simplu nemaipomenită. Cutreeră orașele și mai ales satele, stând de vorbă cu toate categoriile de alegători. Iar lupta o dă pentru bunăstarea celor nedreptățiți de soartă și de așezările omenești. Spre surpriza partidului, învinge.

Odată ales însă, tânărul senator ține cu orice preț să-și respecte angajamentul luat față de alegători. Iar fiindcă bunăstarea și fericirea cetățenilor e amenințată de abuzurile unor trusturi acaparatoare și ale unor politicieni fără scrupule, care le ajută, începe lupta contra lor. Dar lupta contra corupției politice nu o înțelege numai atunci când e vorba de partidul republican advers, ci și atunci, mai ales atunci, când e vorba de propriul său partid. Indrăsneala și lipsa de așa zis tact politic provoacă uluire, iar presa ambelor partide, de comun acord, începe atacul. Roosevelt nu se impresionează, continuă lupta și până la urma urmei propriul său partid este obligat să accepte o operă de purificare.

Dar tânărul senator, ales a doua oară, nu se mulțumește numai cu amestecul său în treburile partidului din întreaga țară. Iar fiindcă simbolul acestei lupte este figura de sfânt a lui Woodrow Wilson, rectorul Universității din Princeton, cea mai idealistă figură a Americii și chiar a timpurilor moderne, Roosevelt începe lupta pentru candidarea lui la președinția Statelor Unite. Grosul partidului îl vrea însă pe Clark, politician dat la brazdă, care și obține în prima zi 550 de voturi, față de Wilson, care rămâne la 350. Roosevelt încearcă un efort imens de propagandă în favoarea

lui Wilson, care a doua zi obține aproape o mie de voturi, lăsând pe Clark sub o sută.

Ales președinte, Wilson apelează la concursul lui Roosevelt, oferindu-i subsecretariatul dela finanțe. Roosevelt declină, dar ca descendent prin mamă din o veche familie de marinari, el însuși pasionat de marină, acceptă cu multă plăcere subsecretariatul de Stat dela marină. Iată-l astfel, la 31 de ani, șeful și tehnicianul celei de a doua flote din lume, devenită azi, tot grație lui, nu numai prima flotă a lumii, ci mai mare decât toate celelalte la un loc.

Dragostea de popor, care, atunci când e vorba de cei obidiți, se transformă în adevărată iubire de oameni, dragostea de muncă și imensa pricepere în treburile publice, logodite cu un uluitor simț al realității și cu o impecabilă corectitudine, cinste și bună credință, – iată trăsăturile de bază, de care Roosevelt a dat dovadă în scurta sa ascensiune politică și care la 31 de ani l-au făcut ministru.

Dar să urmărim evoluția acestui caracter, atât de frumos cristalizat chiar până acum. În acest scop dați-mi voe ca din imensa și prodigioasă activitate desfășurată de Roosevelt la departamentul marinei, activitate încoronată de cel mai deplin succes, să izolez numai două fapte, care definesc atât de bine minunata structură morală a acestei personalități.

Indată după izbucnirea războiului mondial trecut, Roosevelt își dă seama că intrarea Americii în vâltoarea luptei va fi inevitabilă. De aceea, pentru a face față acestei eventualități, trebuia să ia măsurile de rigoare pentru pregătirea și mărirea flotei. În acest scop întocmește convenitul proiect, pe care-l supune spre aprobare președintelui Wilson. Spre marea sa mirare, însă, Wilson refuză semnarea, nevoind să dea nicio explicație, ci pur și simplu luând cunoscuta sa atitudine negativistă de înșepenie în scaun. Mirat și aproape jignit, Roosevelt închide dosarul și se retrage. Din pragul ușii însă e chemat înapoi. Reproduc, după minunata carte a lui Ludwig, dialogul care a urmat :

„Veniți încoace, Roosevelt, așezați-vă aci. Vreau să vă explic. Noi lucrăm sub ochii Istoriei. Da, probabil că vom

intra în războiu. Vedeți însă, în anul 1980 cineva va scrie istoria acestui războiu, poate un German, poate un Rus. Trebuie ca omul acesta să poată spune : America a fost târîtă în războiu, fără să fi fost pregătită.“

„Am rămas uimit – spune Roosevelt lui Ludwig – văzând cât de mult era influențat Wilson în hotărârile sale de conștiința istorică. Eu însă nu puteam decât să tac și să ascult !“

„Oare își poate împlini cineva datoria fără conștiință istorică ? – întrebă Roosevelt pe Wilson. – Desigur că nu, răspunse Wilson. – Dar Wilson – spune Roosevelt lui Ludwig – avea prea multă conștiință istorică.“

Intr'adevăr, trei ani mai târziu, când războiul izbucni, flota era nepregătită. Wilson nu se mulțumește însă numai cu atât, ci mai pune și o comisie de specialiști, care să constate acest lucru. Ponoasele acestei lipse de pregătire a flotei le-a tras Roosevelt, care a fost acuzat de lipsă de prevedere. De prisos să mai spun că Roosevelt a tăcut și nu a desvăluit niciodată alegătorilor săi cine avea de fapt răspunderea acestei nepregătiri. A fost o taină de prea multă frumuseță morală pentruca ea să fie coborîtă în discuțiile vulgului din stradă.

Iată omul ! Și iată și a doua întâmplare, care definește și mai bine structura aleasă a acestui mare caracter :

Se știe prea bine că Liga Națiunilor a fost ideea lui Wilson. Roosevelt aderase la ea din primele clipe și o susținuse. Din păcate însă, până la urma urmei America refuză intrarea în ea. Cu caracterul său de îndărătnic și sfânt, Wilson provocase prea multe animozități. Cum cu greu se putea lovi omul, s'a lovit ideea. Liga Națiunilor devenise astfel un adevărat cal de bătae al tuturor ; a o fi susținut în acea vreme, ar fi însemnat să-ți distrugi orice popularitate în fața alegătorilor. Pentru meritele sale excepționale în organizarea și conducerea marinei, Roosevelt e candidat de partid la postul de vice-președinte al Statelor Unite. Pentru postul de președinte e propus senatorul Cox, o venerabilă figură a politicii americane. Atât Cox, cât și Roosevelt acceptă, precum acceptă și hotărîrea partidului de a nu duce

lupta și pe chestia Ligii Națiunilor, care era o temă din capul locului compromisă. În cursul vizitei pe care noi candidați o fac lui Wilson, care era, în calitatea sa de președinte, și șeful partidului, Cox, emoționat de starea disperată a sănătății lui Wilson, paralizat de o congestie cerebrală, simte nevoia de a-i spune, din motive de mângâiere și curtoazie, următoarele cuvinte de omagiere, pe care le reproduc tot după Ludwig :

„Domnule Președinte, am fost totdeauna un admirator al luptei voastre pentru Liga Națiunilor.“ ~ Insuflețit președintele răspunde : „Domnule Cox, lupta aceasta mai poate fi câștigată.“ ~ La ieșirea din cameră ~ povestește Roosevelt lui Ludwig ~ Cox isbucni în lacrimi, scâpă ochelarii de pe nas și-i spune : „Roosevelt, trebuie totuși să luptăm pentru Ligă.“

Și bineînțeles au luptat, deși această luptă însemna cădere sigură. Roosevelt însă nu a regretat nicidecum căderea, fiindcă, spune el, e mai bine să cazi pe o cauză dreaptă, decât să învingi cu conștiința pătată !

* * *

Există azi o știință care se ocupă cu stabilirea și măsurarea aptitudinilor și însușirilor ce se cer unei meserii. E vorba tocmai de specialitatea mea, psihotehnica. E dincolo de orice îndoială că această disciplină a dat rezultate destul de încurajatoare în o serie de meserii mai mult sau mai puțin importante și mai mult sau mai puțin periculoase, cum e meseria de șofer, aviator, mecanic de locomotivă, etc. Din păcate însă această disciplină nu numai că nu a dat nici un rezultat, dar nici nu și-a pus măcar problema de a lămuri aptitudinile și însușirile ce se cer celei mai importante și mai ales celei mai periculoase meserii, aceea de om politic sau conducător de oameni și de țară.

Să-mi fie îngăduit ca în lumina covârșitoarei personalități politice a președintelui Roosevelt să încerc să răspund, deocamdată cel puțin la o întrebare, privitoare la calitatea

dominantă, *la qualité maitresse*, a acestei meserii. E această calitate inteligența sau caracterul ?

Eu cred că întrebarea așa pusă, e bine pusă, și dacă e bine pusă, atunci pe jumătate e și rezolvită. Iar pentru a rezolvi și jumătatea care rămâne, să considerăm cariera politică și personalitatea lui Roosevelt sau Lincoln, Washington ori Wilson ? Răspunsul e pe cât de clar, pe atât de simplu. El e în favoarea caracterului. În adevăr, mărimea omului de Stat constă în primul rând în statornicia și consecvența în atitudine, efortul și sacrificiul în slujba idealului, conștiința obligației față de ideile de onestitate, bunăcredință, corectitudine, etc.

Dar odată apucați pe acest drum, e bine să mergem ceva mai departe. Unul din mării mei maestri în ale psihologiei, Profesorul Spearman dela Londra, are o formulă cum nu se poate mai interesantă, privitoare la relațiile dintre inteligență și caracter, voință. Inteligența înaltă, împreună cu caracter slab, dă, spune el, tipul personalităților brilante, dar isterice. Aceasta pentru simplul motiv că inteligența fără caracter e ca și o mașină cu volanul stricat, care o ia când la stânga, când la dreapta, când prin mijloc, după cum sunt obstacolele și mai ales după cum sunt oportunitățile de moment. Să mai ilustrăm acest tip de politician inteligent, dar fără caracter, adevărat lipsit de control, e de prisos.

Și mai interesantă este însă soluția a doua a inteligenții superioare, împreună cu un caracter solid și bine încheșat. După părerea marelui meu dascăl, aceasta e singura cale de a ajunge la ceea ce numim *seriozitate* și *profunzime de gândire*. *Viziunea politică* a marilor bărbați de Stat, cred că e același lucru. Ea nu e sub niciun motiv numai inteligență ; ea e în egală măsură și caracter. Mai e atunci vreun motiv de mirare că oameni atât de inteligenți, dar fără caracter, ajung să *greșească* prin toate partidele ? Nu mă gândesc, desigur, la oportuniștii lipsiți de orice scrupule, animați numai de dorința de parvenire cu orice preț și care *greșesc* numai prin partidele dela putere. Pentru aceștia epitetele unei științe, ca psihologia, nu mai ajung ; pentru ei avem

nevoe de cuvintele grele de condamnare, pe care morala ni le pune la dispoziție.

Să revenim acum la Roosevelt și să-l judecăm prin prisma acestor considerații. Câtă strălucire în inteligență și câtă tărie de caracter! Mai e atunci motiv de mirare că viziunea lui politică e atât de profundă?

Dar să reluăm firul vieții sale, pentru a cuprinde și restul trăsăturilor imense și complexe sale personalități. L-am lăsat în culmea gloriei, candidat la vicepreședinția Statelor Unite, la vârsta de 38 de ani. Căzut momentan pentru o idee mare: Liga Națiunilor, se reîntoarce la țară cu conștiința împăcată că a pierdut pentru o cauză justă, care odată și odată tot va învinge. De aceea el caută să se bucure de liniștea și plăcerile unei vacanțe, după o muncă neîntreruptă de ani de zile. Soarta însă îl pândește nemiloasă și-l lovește cu toată cruzimea. O paralizie infantilă îl doboară pentru ani de zile, și fără speranțe de îndreptare. Soției sale disperate el îi spune totuși: „O voiu învinge și pe asta... E cu neputință ca un om adult, în toată firea, să nu poată învinge o boală de copil.” Doctorii însă au fost de altă părere. Dreptate totuși a avut Roosevelt. Căci după ani de luptă și efort, pe cât de îndelungat pe atât de dureros, situația începe a se îmbunătăți. După nouă ani de vacanță politică, când Roosevelt își făcea cura anuală pentru ameliorarea sănătății încă nerevenite, partidul democrat ajuns la o răspântie istorică, după un lung stagiu de opoziție, face apel la el. Deastădată pentru postul de guvernator al Statului New-York. Roosevelt refuză pentru motivele cele mai justificate din lume. Partidul însă insistă, spunând că un altul nu-i poate lua locul, vremurile fiind excepțional de grele. În fața datoriei Roosevelt cedează, își intrerupe cura, deși, cum i-a spus mai târziu lui Ludwig, ar fi avut mai multă nevoie de mișcarea piciorului drept decât de poziția de guvernator al Statului New-York. Omul oțelit de victoria asupra boalei și umanizat de durere, se aruncă din nou în vâltoarea luptei politice pentru mai multă dreptate, omenie și libertate, și bineînțeles învinge. Astfel, la 47 ani, sprijinit de brațul fe-

ciorului său, urcă treptele Capitoliului din Albany, unde înainte cu două decenii își începuse cariera politică de senator, pentru a împlini unul din cele mai vaste și mai cutăzătoare programe de reforme sociale. E atacat fără milă, dar nu dă înapoi. Grupul Morgan, dictatorul finanțelor americane, își pune toți arginții la bătaie contra lui, dar Roosevelt nu se impresionează. Și nu se impresionează fiindcă are în față mulțimea celor care au nevoie de mai multă dreptate, mai multă asistență, mai multă sollicitudine. Ei sunt cei mulți; Roosevelt este alături de ei, și pentru a-i apăra are tot curajul necesar. Câștigă astfel bătălie după bătălie inclusiv cea contra lui Morgan, în fața căruia la un moment dat s'a aplecat până și vijeliosul său unchiu, altfel primul președinte care a îndrăsnit să dea cu pumnul în masă în fața dictatorilor vieții economice și financiare de peste ocean. Omul care prin boală s'a învins pe sine însuși, nu dă înapoi din fața niciunei bătălii drepte.

Mulți s'au mirat cum de un om cu atâta curaj ca Roosevelt nu e antrenat pe calea dictaturei. Un distins gazetar american a mers chiar mai departe și cu ocazia realegerii lui Roosevelt ca guvernator i-a recomandat dictatura ca singura modalitate de a face față efectelor dezastruoase ale crach-ului din 1928. „Ușurință inconștientă, a răspuns Roosevelt. Oamenii sunt numai oameni, nu semi-zei“. Ca atare ei pot să greșească, iar controlul poporului e cea mai bună frână pentru a-i feri de dezastre. Adevărul formulat de Platon și repetat de toți marii gânditori politici, rămâne firul conducător al întregii acțiuni a marelui președinte.

Impresionat de succesul lui Roosevelt în cariera sa de guvernator, care a însemnat adeseori poarta de intrare la Casa Albă, un bătrân prieten al mamei sale, prevestește înscăunarea fiului ei la președinția Statelor Unite. La auzul acestei profeții bătrâna mamă, atât de greu încercată prin boala unicului ei fiu, protestează. La încheierea celui de al doilea stagiu de guvernator Roosevelt e totuși ales cu cel mai impresionant număr de voturi președinte al Statelor Unite, în unul din cele mai grele momente prin care Statele au trecut.

Am avut prilejul de a fi în America în timpul acestor alegeri președințiale. Retrăesc și acum ecoul discursurilor lui Roosevelt, transmise la Radio din diverse puncte ale țării. Căci în mai puțin de două luni acest om, cu picioarele paralizate, străbătuse peste 17.000 km., ținând până la 16 discursuri pe zi. Nu pot uita nici acum impresia profundă pe care mi-a făcut-o căldura, sinceritatea și umanitatea vocii sale. Frazele sale nu mai erau haina pe care ideile trebuiau să o îmbrace pentru a fi exprimate, ci frânturi calde ale unui suflet care se dăruia pe altarul ideilor de bine, dreptate și libertate. Muzicalitatea lor caldă ar fi ajuns pentru a mă cuceri. Dar cel ce semnează aceste rânduri nu a făcut politică nici în țara sa, cu atât mai puțin era să o facă în America. Deaceea întrebam odată de un bun prieten, pentru cine sunt, în locul răspunsului pe care nu îl puteam da, i-am vorbit despre excepționala vrajă pe care vocea lui Roosevelt o are. Mi-a răspuns: „Asta nu-i destul. Trebuie să-i cunoști și zâmbetul. E suprema întrupare a umanității“. Ulterior am avut prilejul să studiez excepționala mimică a feței sale. E tot ce am văzut mai deosebit de fețele încruntate ale figurilor sinistre de dictatori europeni, cu voci răbufnite de ură.

* * *

Am ajuns cu povestea vieții și operei lui Roosevelt la răspântia dela care vieța sa nu mai interesează, opera fiind totul, deoarece vieța sa nu mai e nimic altceva decât dăruire, totală dăruire operei. Deaceea să încercăm acum să spunem câteva cuvinte numai despre această operă, care începe cu intrarea lui Roosevelt la Casa Albă și care operă nu mai e mândria unui singur om, nici a unei singure națiuni, chiar dacă ea e, poate, cea mai mare națiune din lume, ci mândria și nădejdea întregii omeniri din aceste vremuri de sbucium și dramă.

Atât pe plan logic, cât și în mod cronologic, opera președințială a lui Roosevelt se împarte în două mari etape, creatoare de epocă fiecare. Întâia etapă privește programul de reforme sociale întreprinse de Roosevelt a doua zi după

încăunarea sa la președinție ; ea e o chestiune interioară a Americii, dar cu neprețuite învățăminte pentru oricare altă țară din lume. A doua etapă are un caracter eminentamente internațional și privește toată lumea, inclusiv țara noastră. Ea încearcă o reorganizare a lumii pe vechile făgașe ale ideilor de libertate, dreptate și adevăr, care stau și trebuie să stea la temelia oricărui Stat, precum și la temelia relațiilor dintre State, căci ele sunt, cum a spus o distinsă figură a Universității noastre, Profesorul D. D. Roșca, adevăratele „valori veșnice“.¹⁾

Să începem însă cu analiza primei etape a operei lui Roosevelt. Pentru a ne da seama de importanța cu totul covârșitoare a acestei etape în evoluția politică, economică și socială a Americii e bine să nu uităm că Roosevelt ia conducerea țării sale în momentul când ea trecea prin unele din cele mai dificile momente din istoria ei. În adevăr e bine să ne amintim că țara cea mai bogată din lume avea în acele momente peste 13 milioane de șomeri și peste 70% din bănci cu ghișeurile închise. Procentul societăților de asigurare, care joacă un rol atât de mare în viața de dincolo de ocean, dar care au intrat în faliment, trecuse de asemenea de jumătate. Același lucru putea fi spus despre acțiunile diferitelor întreprinderi industriale și comerciale, care încă nu se refăcuseră după crășul din 1929.

Care erau cauzele acestei stări, pe cât de anormale, pe atât de paradoxale, cum mi-am îngăduit să le botez într'un studiu de acum zece ani, *America, țara paradoxului?* Ele erau multe și variate, dar la origine derivau din una singură : individualismul american. Căci America până la venirea lui Roosevelt a fost țara cea mai individualistă din lume. Industriile, comerțul, căile ferate și maritime, școlile superioare chiar, biserica firește, erau chestiuni particulare,

¹⁾ E, poate, locul să spunem aici, că ecoul afirmațiilor curajoase ale Profesorului D. D. Roșca în mult discutatul său studiu asupra „valorilor veșnice“, publicat acum patru ani, în plină dictatură, a fost comentat în acea vreme la New-York ca o expresie a spiritului democratic al scumpei noastre Alma-Mater.

în care Statul se amesteca prea puțin sau chiar de loc. E suficient să vă spun că guvernul federal din Washington nu are până azi un minister al școalelor, ca să înțelegeți de îndată lipsa de amestec a Statului american în treburile cetățenilor săi.

Atâta timp cât America a fost o țară fără hotare, individualismul a mers de minune. Era de împărțit pentru toți, iar când nu mai era, n'aveai decât să mai întinzi un nou Stat. Granițe propriu zise nu au existat. Există numai necunoscutul, care aștepta stăpânirea mâinii omenești. Cu începutul veacului nostru însă hotarele s'au închis. Cuprinsul imens dintre Canada și cele două oceane, a ajuns mai mult sau mai puțin locuit și mai ales împărțit. Cel puțin în măsura în care făcea să fie împărțit. Pentru cei care au venit după, n'a mai rămas nimic; ei au trebuit să intre în slujba celor veniți mai înainte. Cu aceasta, deosebirea dintre proprietar și salariat, a apărut. Câtă vreme America a fost țară agrară, deosebirea nu a prea avut importanță. Ca și în satele noastre, sluga și stăpânul mâncau la aceeași masă și se bucurau de același confort de viață. Lucrurile s'au schimbat cu apariția mașinei. Ca și la noi de altfel. Mașina fiind capital investit, ea a servit numai pe omul cu bani. Profitul ei a fost desigur numai al lui. Bani investiti au fost recuperați înzecit. Deosebirea dintre bogat și sărac a apărut și a crescut pe zi ce trecea. Acum 80 de ani ea era aproape de nesimțit; azi e aproape una cu infinitul. De o parte miliardari, de alta șomeri.

Câteva cifre pentru a ilustra aceste afirmații. Dela 1899 până la 1927 ~ deci în decurs de numai 28 ani ~ mașinile și forța lor au crescut dela 100 la 390; producția dela 100 la 281, iar numărul lucrătorilor dela 100 la 177. Cu alte cuvinte: mașinile s'au împătrit, producția s'a întreit, iar numărul lucrătorilor nici măcar nu s'a îndoit. Ceeace înseamnă că factorul important în producția americană nu mai e omul, ci mașina. Și, firește, capitalul investit în mașină. Numai în industria electrică ar fi investite ~ după ultimele evaluări ~ peste 100 miliarde de dolari! Ori, dacă e mai greu să organizezi și coordonezi lucrul a câteva mii de

oameni, în schimb e foarte ușor să coordonezi munca mașinilor. Concentrările de averi agrare au astfel o limită; cele de averi industriale aproape nici una. În acest mod trusturile au luat naștere, iar grație lor exploatarea avuțiilor americane a încăput pe mâna câtorva mari acaparatori.

Iar ca să ne dăm seama cât de inegală a ajuns distribuția bunurilor americane, îngăduiți-mi să vă destăinui mișrarea pe care am încercat-o într'o bună zi, când am cetit într'una dintre cele mai bune reviste sociale din America, *The New Republic*, că 2 la sută din populația americană stăpânesc 90 la sută din avuția americană, iar restul de 98 la sută din populație numai 10 la sută din avere. Cunoșteam seriozitatea revistei; totuși nu mi-a venit să cred. N'au trecut însă nici două luni și au urmat alegerile președințiale. Ori Roosevelt în discursurile sale recunoștea același lucru. Mai da chiar unele date în plus. Cinci mii de cetățeni americani, spunea el, stăpânesc jumătate din bogăția țării, iar zece *înși* miliardari dictează în cea mai mare parte destinele ei economice. Fapt ușor de explicat întru cât efortul lor era coordonat și unitar, în vreme ce restul celor 120 milioane *minus* zece *înși* știau prea puțin unii de alții.

Nu trebuie să fii comunist, nu trebuie să fii nici măcar socialist, ca să recunoști enorma disproporție a distribuției averii americane. Probă, dealtfel, Roosevelt însuși, care nu e nici una, nici alta, ba e chiar un om bogat.

Din discuția asupra acestor cifre vă rog rețineți cel puțin două numere: anume, numărul celor 13 milioane de șomeri pe de o parte, și numărul celor 5000 de bogați, care stăpâneau jumătate din avuția Americii, pe de altă parte. Ce era de făcut în fața unei atari situații? Și ce a încercat de fapt Roosevelt prin uriașul său program de reforme sociale, cunoscut sub numele de *New Deal*? Răspunsul e: o nouă distribuție a veniturilor, cu scopul de a obține o nouă libertate a omului, grație intervenției Statului.

De ce n'a procedat Roosevelt la o nouă împărțire a averilor sau la o etatizare a lor, așa cum partidul socialist al venerabilului pastor Thomas propovăduia? Pentru simplul

motiv că America a crezut totdeauna și crede în răsplata muncii după calitatea și cantitatea ei – aceasta e chiar esența americanismului – și apoi deoarece America nu a avut nici odată și nu are păreri prea bune despre puterea de gospodărie a Statului, care după părerea ei, duce totdeauna și în mod inevitabil la o scădere a producției atât cantitativ, cât și calitativ. Aceasta pentru că într'un caz, acela al întreprinderii private; ai tragere de inimă, iar în celalalt, al întreprinderii de Stat, doar grija salariului. Statul american, preconizat de Roosevelt, s'a mulțumit astfel să intervină numai în relațiile dintre patron și angajat, cu scopul de a opri exploatarea necinstită, asigurând condiții umane de existență pentru toată lumea. Unii industriași, ca Ford, au înțeles acest lucru ei înșiși. Deaceea Roosevelt nici nu s'a amestecat în treburile lor. Alții, în schimb, nu l-au înțeles. Statul, prin reformele lui Roosevelt, i-a făcut să-l înțeleagă.

Iar ca să ne dăm seama de succesul reformelor lui Roosevelt, e destul să amintim că de unde înainte Thomas, președintele partidului socialist, își puna candidatura la președinția Statelor Unite, reușind să obțină două, trei și chiar patru procente din voturi, în urma reformelor lui Roosevelt a renunțat chiar și la candidare, voturile sale fiind câștigate de către Roosevelt. Să mai amintesc și faptul că uriașul program de reforme, întreprins de Roosevelt, s'a făcut fără nici o vărsare de sânge.

Care sunt factorii ce explică această minune? Țara sau omul? Ori amândoi? Eu cred amândoi, anume conjugarea dintre ei pe tema adevărului, care este spus cu tot curajul și cu toată sinceritatea cuvenită. În adevăr, care sunt primele cuvinte din faimosul discurs cu care Roosevelt își inaugurează guvernarea în împrejurările dramatice și grele de care am vorbit și când un popor de peste 120 milioane aștepta dela el salvarea? Iată-le:

„E momentul acum de a spune înainte de toate adevărul, numai adevărul, liber și cu toată seriozitatea“.

Frumuseța morală a acestei fraze e egalată doar de celebrele cuvinte ale lui Churchill din momentul Dunquerque.

Sunt oare acești oameni preocupați înainte de toate de a spune „adevărul, numai adevărul“, oameni de știință, care slujesc adevărul, sau ei sunt politicieni, care se închină puterii? Iată o întrebare, pe care Roosevelt, ca și Churchill, cu greu ar putea-o înțelege. Și aceasta pentru simplul motiv că în politica americană și engleză divorțul dintre adevăr și putere nu s'a produs, așa cum el, din nenorocire s'a produs în Germania și Italia și într'o anumită măsură și la noi. Rezultatele nefaste ale acestui divorț le trăim și le vedem.

Să trecem la etapa a doua a politicii lui Roosevelt, privitoare la noua așezare a lumii, pentru care America a intrat și acum, și acum trei decenii, în războiu.

Am auzit adeseori spunându-se că America e o țară eminentamente practică și materialistă. Materia e totul; sufletul o preocupă prea puțin. Idealurile nobile i-ar fi streine.

Nimic mai greșit decât aceste păreri. În adevăr e bine să nu uităm că dacă de câteva decenii încoace lumea e atrasă în America de vraja banului, primii coloniști, care au creat America și au plămădit sufletul american, au fost fanatici ai libertății și credinței, care au fugit de oprimările Europei. E deasemenea cazul să reamintesc că în America biserica și vieța religioasă sunt realități mai vii decât în oricare țară din Europa. Nu am văzut, de pildă, universități fără biserici, al căror turn domină de obicei întregul *Campus* academic cu scopul, cum a spus Rockefeller, de a aminti în permanență departamentelor diverselor științe că țelul final e sinteza supremă asupra omului și a relațiilor dintre el, Lume și Divinitate.

Că Americanii țin la bani, firește ar fi ridicol să contestăm. E bine să știm însă că acolo, peste ocean, banul e mai mult un criteriu de validitate a puterilor unui om decât un scop în sine, cum a ajuns la noi, căci de ținut la arginți, ținem și noi; poate chiar mai mult decât trebuie și, după a mea modestă părere, mai mult decât Americanii.

Să mai considerăm deasemenea, pentru a înțelege sufletul american, eu ași zice adevăratul suflet american, că aleșii poporului la postul suprem de conducere, anume Was-

hington, Lincoln, Jefferson, Wilson, Franklin Roosevelt – ca să pomenim numai de cei mai mari – nu au fost materialişti, ci cei mai mari şi impresionanţi idealişti! În adevăr e convingerea mea că, alături de Franţa, America e a doua ţară din lume, pentru care ideile de dreptate, umanitate şi libertate sunt bunuri supreme, pentru care orice sacrificii, inclusiv viaţa – nu averea – nu sunt prea mari. Cine nu crede aceasta, nu poate înţelege nici intrarea Americii în războiul trecut, sub Wilson – cea mai idealistă figură de conducător, pe care a cunoscut-o omenirea vreodată, – precum nu poate înţelege nici intrarea ei în războiul de azi, sub figura de radioasă umanitate a lui Roosevelt.

Departate de mine gândul că apărarea ideilor de democraţie şi umanitate a fost singura cauză a participării Americii la cele două războaie, pe care am avut nenorocul să le trăim. Chiar faptele mici au la origine un complex variat de cauze; cu atât mai mult cele mari, necum un războiu care a ajuns să însemneze azi lupta pe viaţă şi moarte a sute de milioane de oameni. Eu sunt totuşi dintre acei naivi, dacă vreţi, care socot că participarea Americii la aceste două războaie e datorită în primul rând unor factori ideologici.

Care sunt aceşti factori, aceste motive? Wilson i-a prins în nepieritoarea formulă „to make the World safe for Democracy” (să facem lumea liberă şi sigură pentru democraţie) Menţinându-se pe aceeaşi linie, Roosevelt – idealist şi realist în acelaşi timp – preferă să intre în conţinutul acestei formule, stabilind deadreptul punctele ei concrete. Aceste puncte sunt formulate pentru întâia dată în mesajul, rămas celebru, din 6 Ianuarie 1941 şi îmbracă forma definitivă în *Charta Atlanticului*, enunţată ca o nouă *Declaraţie a drepturilor omului* la 14 August acelaşi an.

Să analizăm puţin aceste puncte. Ele sunt patru: două privesc libertatea individului, al treilea dreptul de bază al indivizilor şi popoarelor, iar al patrulea libertatea şi securitatea popoarelor.

Să analizăm puţin aceste puncte: ele sunt libertatea conştiinţei şi libertatea de exprimare a gândului. Să mai

încerc o tălmăcire a lor, e de prisos. Le înțelege până și inima, nu numai creierul. Pentru rezonanța pe care ele o trezesc în inima noastră îngăduiți-mi, totuși, să le mai repet odată: libertatea conștiinței și libertatea de exprimare a gândului. Bătăia pe care inima mea o încearcă la auzul acestor cuvinte, e aceeași cu bătăia stărnită și în inimile Domniilor Voastre.

Să luăm principiul al treilea. El privește dreptul popoarelor și al indivizilor de a fi „la adăpostul nevoii”. Indivizii, ca și popoarele, au drepturi egale la viață, anume la oportunitățile ei. Bogățiile lumii trebuesc împărțite mai echitabil, atât între indivizi, cât și între popoare. În ceea ce privește cetățenii țării sale, Roosevelt, precum am văzut, a încercat deja această împlinire. E convingerea mea că el va încerca să efectueze aceeași operă și pentru popoare. Căci dacă a împlinit prima parte a programului de reforme sociale al lui Wilson, – program rămas neîmplinit din cauza precipitării primului războiu, – Roosevelt va încerca – să nu avem nici o îndoială – și împlinirea celui de al doilea program privitor la dreptatea între popoare.

Dar Wilson a avut durerea, care l-a inebunit, de a duce în mormânt cu el și planul său de securitate a națiunilor, plan eșuat din cauza neparticipării Americii la Liga Națiunilor, preconizată chiar de el, ca o supremă operă a idealismului american. Credincios memoriei sfinte a președintelui drag, pe care l-a ales și servit apoi în calitate de ministru al marinei, Roosevelt ține să reafirme, în punctul al patrulea, „dreptul fundamental de a fi liberat de frică”. El cuprinde toate măsurile de securitate colectivă, care au stat la temelie Ligii Națiunilor și pe care conferința de la Dumbarton Oaks caută să le traducă în fapt după acest războiu.

Înainte de a merge mai departe, să-mi fie îngăduit să atrag atenția Dv. asupra cuvintelor simple, străine de orice abstracțiune, pe înțelesul tuturor, care îmbracă cele patru principii, care stau la baza Chartei Atlanticului. Dreptul de „a fi la adăpostul nevoii”, dreptul de a „fi liberat de frică”... Ecoul lor ne reamintește cuvintele Mântuitorului de pe munte.

Ca și acelea, ele se adresează întregii omeniri, care așteaptă cu inima însetată libertatea, dreptatea și pacea în lume.

Am povestit despre un moment dramatic în viața Americii, când un popor de peste 120 milioane aștepta cu inima plină de fiori salvarea dela un om. E vorba de clipa când un om, sprijinit pe două picioare paralizate, cuprindea cu inima sa mare acest popor și depunea jurământul de președinte pe Biblia cu care strămoșii săi au plecat din Europa pentru a trăi o viață mai liberă și mai bună. Biblia aceea, păstrată cu sfințenie în familia Roosevelt, a fost dusă din Europa. Să ne îngăduim, de aceea, să legăm de personalitatea președintelui Roosevelt nădejdea unor zile mai bune.

* * *

În minunata sa carte despre viața și opera lui Roosevelt, Emil Ludwig încearcă să cuprindă această prodigioasă viață, intrată deja în legendă, într'o formulă simplă: „dela fericire la putere“. De atunci, de când Ludwig a scris minunata sa carte, Roosevelt a fost reales președinte, a treia oară - ceea ce Ludwig cu greu îndrăznește să profetească. Azi noi știm că Roosevelt a fost reales și pentru a patra oară, fiind președintele care a exercitat timp mai îndelungat cea mai mare putere din lume. Cuvintele lui Ludwig par cu atât mai îndreptățite. Eu cred că există altele și mai potrivite. Căci dacă e drept că Roosevelt a avut în mâinile sale cea mai mare putere din lume, pentru vremea cea mai îndelungată din istoria Americii, nu mai puțin adevărat e că el nu a fost niciodată tentat să abuzeze de această putere. Ceea ce înseamnă că nu puterea l-a tentat, ci scopul în slujba căruia s'a folosit de ea. Iar acest scop e unul singur: umanitatea, cu tot cortegiul de idei și sentimente, pe care ea îl trezește în creierul nostru și-l răscolește în inima noastră. De aceea nu pot să înlătur ecoul cuvintelor prietenului meu dela Harvard despre zâmbetul președintelui, în care el regăsea „suprema întrupare a umanității“.

N. MĂRGINEANU

Icarus

La marginea mării domoale suspină incovoiat spre adâncuri,
Bătrânul maestru Daedalos,
Păru-i cărunt îi cade în plete subțiri peste firava-i spinare
Tresărind la fiecă adiere nevinovată de vânt.
Trupul sleit se apleacă în rugă tăcută spre albele unde-cleștare
Legămate mlădiu către însoritele fărături elene.
Uscatele-i brațe desmiardă 'n neștire țepoasele alge verzui
Inrourate cu lacrimi amare.
Îi plâng ochii de jale încinși, doi pumni de jăratec
În tainica beznă
Udând bălăe prundișuri cu stropi din îneguratu-i suflet
Răpus în durere
Trec zile și ani de priveghiu prin vifor, furtună
Și soare,
Prin grindini cumplite de vară, vâltori fremătânde de spumă
Huind în nopți vijelioase pe ape,
In veci nemângăiatul Daedalos veghează stană de piatră pe
[maluri
Ieșirea lui Icarus din valuri,
Reîntrupat în frageda-i vieață ca făgăduința zorilor
Senine 'n lumină
Ușor pășind peste tălăzuitoarea oglindă cu surâsu-i sglobiu
Pe învioratele buze de boarea dimineții.
Vană-i însă nădejdea precum avântul semețului vultur
Spre nevăzutele praguri de ceruri:
Undele mării nu iartă cum soarta nu știe îndurare
Nici moartea trupească înviere.
Odinioară, în depărtatul ostrov dela Soare-Răsare
Al lui Minos, domnitor peste Creta,
Iscusitul Daedalos din piatră-i plăsmuise Labyrintul
Pe imbelșugatele câmpuri din Gnossos.

Duratele ziduri de stâncă fură prinos hainului rege
 Și mormânt vlăstarului său Icarus,
 Căci nevrednicul Minos pedeapsă urzi lui Daedalos
 În lăncuri păgâne să zacă
 Alături de fragedu-i fiu Icarus depene-și anii 'n maștera noapte
 Prin fioroasele tainiți de cazne.
 Amarnică ursită-i hărăziseră zeii, pismașii
 Pe măiastra-i putere de faur,
 De vrajă cuprinși în orgiacele mreje deșarte
 Și-aruncă spre ele hlamîda uitării
 Dar ceas de ceas înfrigurata-i minte și-ascultă destinul
 Cum țese 'n tăcere mântuitoarele zodii din gânduri;
 Cel ce înfiripă soroace de veacuri, ființe cufundă 'n neființă
 Din sclipire de duh zămisli-va răzbunarea.
 Plămadă de aripi făurit-a din pene alese de paseri
 Dibaciul maestru Daedalos,
 Spre înalături înaripații fugari truditul lor sbor și-l avântă
 Văzduhul înfruntă săgetându-l în piepturi.
 Plutesc peste țarini bătrâne și sfătoase șuvoae de munte
 Alunecând mulcom printre raze,
 Străbat tărâmurii iubite în ciripitul jucăușelor vrăbii
 Departe spre zările amurgite în oceane.
 Nemărginitele unde le imbie în ape privirea
 Și darnicul soare 'n lumină.
 Zadarnic ochiul se plimbă pe întinsele zăriști
 Scrutând nesfârșitele larguri în jururi,
 Doar marea mugește în adâncuri de spații
 Își toarce nostalgic veleatul deapururi.
 Icarus sfârșitu-și adastă: desprinsele-i aripi de ceară
 Topite 'n arșiță deavalma
 Îi nărue trupul în goluri c'un urlat de groază 'n gâtlejuri
 ... Iar moartea-l îngroapă în valuri.

 Îi curg lacrimi de jale neîmpăcatului tată:
 Și-așteaptă Daedalos feciorul pe maluri.

A. R. Odeșteanu

Petrecere de vară

- Duducă, mă rog matali... conașul Turel să are bine cu impielițata majurului.

- Taci, fă, își înăspri coana Alexandrina privirea, uitând să-și ducă la gură țigara groasă cât surceaua.

Safta, servitoarea, cu mâna sub falcă ca și cum i-ar fi dat țignal măseua cea stricată, începu să-și clatine amarnic trupul din mijloc.

- Seara, după ce îmbată pe majur, vine tiptil în odaie la conașul Turel și stă până după miezul nopții.

- Bre, bre... se minuna coana Alexandrina, ce lume cumplită...

- Nu cmplită, duducă, ci „bălaura“ la nărav. A ajuns muierea ca buretele, năsătulă... și bărbații câni de maidan...

- Sfârșitul lumii, Safto...

Servitoarea oftă. Mult năduf îi făcea „buretele“ de alături! Sub ochii ei, Turel a crescut, de când de-a-bușile, ocăra dușumelele său copăcel, bătea colțurile mesei, bolborostind cuvinte de mânie. Ea îl îmbăia, ea îl cârpea, ea îi ardea cu iod sgârieturile dela genunchi și frunte. Tot ea mai târziu, îl aduna la subsuoară ca să treacă balta dela grădiniță și tot ea se bucura parcă mai mult chiar decât duduca Alexandrina, când se întorcea „primiat“ dela școală. Și iată-l acum înhăitat cu „buretele“ de peste zăplaz!

- Și cum de vine, că noi închidem poarta la zece?...

- Iracan de maica mé, duducă, tâlhăroaicele aiste se strecoară ca urechelnițele... Uite, mata, și „buretele“... Scoate scânduri din zăplaz și-și strânge oasele până se subțiază cât un limbric...

- Ce spui, Safto, scoate scândurile dela zăplaz?...

Și apoi cu ciudă de atâta năduf :

- Mai adă-mi o café.

Servitoarea pleacă oțărîtă. Coana Alexandrina rămâne cu ochii în stradă. La ora asta se adună la fiecare poartă - cât e strada de lungă - divanul gospodinelor, pe bănci sau scăunele, în timp ce bărbații, goliți până 'n brau sau numai în cămăși de noapte, ciugulesc cu săpoiul iarba rea, ce prisoșește prin rozoare. Copiii desculți, numai în cămașă și în pantalonașul prins într'un cozondroc strâmb, se sbenguesc prin mijlocul străzii, fugărindu-se cu ocoluri și fereli.

Din asfințit, după coborîrea soarelui a rămas o pată lăptoasă, care se leagă cu fire răsucite de plopii înalți și de hornurile fabricilor. Iată și crucea bisericii, învelită într'o găteală albă ! Rar trece câte o căruță, cu loitrele hodorogind. Caii sleiți de oboseală se opintesc din greu în hamurile înădite cu frânghie, suflă, sforăe, ingenunche... căruțașul înjură, pocnește din biciu și pune umărul.

La ora asta, când răcoarea gonește arșița, praful și mișcarea zilei, când oamenii întorși dela lucru și de prin fabrici își îndulcesc odihna c'o vorbă mai pe 'nțelesele, întreaga stradă trăește o mulțumire mărunță, dornică de iscodire și cumetrie.

Coana Alexandrina Sofache nu se poate „demite” să se amestece cu mahalaua. A ajuns în casa asta strânsă de nevoi, după moartea răposatului Pandelică Sofache, căpitan trecut în intendență și cu examenul de maior. Ea privește strada dela înălțimea ferestrei. Numai casa ei are un subsol și se ridică astfel peste rîndul caselor vecine, joase și îngrămădite. Veștile și cumetriile le află dela Safta, care toate le vede, toate le știe, toate le iscodește. Iată și acum alta nouă, Turel se ținea cu ticăloasa de majureasă, cu „buretele”, cum o poreclise cu dreptate Safta, căci era nesățioasă ca un burete. Ce spurcăciune de femeie ! Măcar să fi fost ceva de capul ei ! Dar era albă la față ca mîncată de „oftigă” și își purta părul roșcat, răsucit colac într'o coadă groasă ca un turban.

Safta intră cu ceașca aburind pe tăviță. Coana Alexandrina, cu țigara în gură, apucă farfurioara și o puse pe măsua de lucru de lângă fotel. Ii plăcea să-și simtă mîna

mângăiată de aburul călduț și apoi să lase să-i poftască inima la aroma amestecată a cafelei și a fumului de țigară.

~ Și zi, Safto... buretele...

Dar când să-și dea servitoarea drumul, un vuiet se porni de departe, din capătul străzii. Safta se izbește peste stăpână și apoi se îndoaie peste prichiciul ferestrei, parcă să se frângă în două din mijloc. După ea se ridică și stăpâna, mai încetișor, trebuind să ducă pe picioarele-i scurte și umflate de vârstă, povara unui trup greoiu, umflat în șolduri și 'n pânțe.

O explozie de colb se ridică din colțul străzii. Se aud țipete, chiuituri, huiduei. Explozia nu se lămurește, colbul nu se așează, dimpotrivă se tot îngroașă, se umflă până ce se preface în nor cenușiu. Și oamenii se așin cu pari și sudue cu brațele ridicate. Acum s'au pornit și copiii de aleargă cu vuiet de draci, și pe măsură ce hărmălaia se apropie, femeile se ridică de pe la porți și bărbații își lasă lucrul în grădină.

~ Huideo, huideo...

Răsete, țipete și injurături mai apropiate sboară, se îngroașe petrecerea. În fine, din furtuna de praf s'a lămurit arătarea. E un câne cu o tinichea de conserve legată de coadă... și apoi altul... și în fine, un al treilea... E o cursă de câni bălângănind tinichele legate de coadă.

~ I-a uns și cu unt de neft, ducă, se prăpădește de râs Safta.

~ Ce spui, nebuno?... face admirativ coana Alexandrina.

~ Zău, ducă... Și câni gâfâind, cu gâtul întins și ochii holbați, aleargă inebuniți. Nu mai au glas, nu mai au respirație! Au uitat să ragă, să latre, să muște. Ar vrea să cotească, să dea colțul în vreo ulicioară, să scape în vreo curte, dar lumea le așine drumul de două laturi și strigă, huiduește, până ce alți copii îi iau de odihniți...

Oamenii se petrec cu privirea, până ce hărmălaia s'a prefăcut din nou în nor de praf și din strigătele mulțimii n'a mai rămas decât un murmur bubuit.

* * *

Coana Alexandrina căuta să-și iscodească băiatul. Parcă nu-i venea a crede, că Turel să se fi stricat într'atât. Doamne firește ! O fi și fumând pe sub ascuns, o fi jucând și biliard prin cafenele. Mare prăpăd cu Bucureștiul ăla blestemat ! Ea ar fi vrut să-l trimită la Iași, acolo e și tanta Aglăița, și fătața Ruxanda . . . Dar conu Costică, prietenul și sfătuito-
torul casei după moartea răposatului Sofache, a zis nu, și la el vorba e casație.

- La București . . . Da, aia-i universitate clasa întâi. La Iași dumitale o fi universitate, nu zic nu, dar vezi . . . e de clasa a doua . . .

Căci conul Costică e om bun și devotat, după moartea răposatului Sofache s'a arătat galant și „gentilhomme“, dar are o meteahnă, e Muntean . . . și Muntenii nu jură decât pe București.

Pe scaun, lângă fereastra deschisă, coana Alexandrina trage cu privirea la Turel și apoi aruncă fumul în văzduhul limpede. Turel e afundat într'un roman. Nici asta nu-i place coanei Alexandrina. Băiatul mai are să treacă două examene în toamnă.

- Apoi eu plec, făcu Turel.

Și se ridică, trântind cartea pe masă. Coana Alexandrina își încrunță privirea între sprâncene. Cum îl învățase ea ? „Vous permettez, mămăică ?“ Și iată-l mitocănește : „Apoi eu plec“ ! O fi Bucureștiul capitala țării, dar n'are maniere. Vorba pe acolo e mereu răstită, iar în tramvai oamenii te ciupesc când ești tânără, iar când ai ajuns mai în vârstă, nu se scoală să-ți cedeze locul, ba chiar te îmbrâncesc, te calcă inadins pe botine ! Oamenii fără maniere ! O fi cum o fi Moldoveanul . . . dar chiar dac'o calișit, tot boier rămâne !

- Unde mergi mata, Turel ? . . .

- Apăi mă duc la cafenea, să-l fac o tablă pe „cârnă“ . . .
Ăla plătește ca un fraier . . .

Și plecă fără s'o sărute, fără să-și ia rămas bun. Cum l-a învățat ea să vorbească frumos ! Și-acum : „Să-l fac o

tablă“,... „cârnă“,... „fraier“... Doamne, cum nu i se scriintesc falcile? Te pomenești că și injură!

- Turel, mă rog matali... îl strigă coana Alexandrina pe stradă.

- Ce-i mămăică?... se întoarse furios băiatul.

- Mă rog matali, să fii acasă înainte de zece... Știi că la zece închide Safta poarta.

- Eh!... și dac'o închide mai târziu, o să-i cadă șalele?...

- Vai, mămăică... cum vorbești așa?

Dar băiatul râde a batjocură.

- Mai pune-o să aibă grijă de „ăle“ ordonanțe: că s'au uscat oamenii de atâta post...

- Turel...

- Lasă, mamă... o îndulci el c'o privire drăgăstoasă, sunt înainte de zece acasă. Ți-am spus doar: să-l faci numai o tablă pe cârnă...

Și plecă fluierând ușor și legănându-și alene trupul înalt. În drumul lui femeile își ridică privirile și-l însoțesc până ce alt rând îl ia în primire. Mama e mândră de odrasla ei. Îl urmărește până ce băiatul a dat colțul.

Din curțile vecine se pornesc unduirile straturilor stro-pite; au în ele gust uscat de flori târzii și mireasmă moale de pământ reavăn.

Dar privirile gospodinelor înșirate la porți încep să privească înapoi. Au luat în primire pe altcineva. Și intra-devăr, dela colțul străzii unde a dispărut Turel, se arată în pas molatic o femeie. Coana Alexandrina și-a strunit ochii. E ea, „buretele“! Îi vede părul rotit, nu burete, ci baniță. S'a întâlnit cu siguranță în capul străzii cu Turel, și-au zâmbit cu înțeles, și-au aruncat în treacăt ora întâlnirii. Cum i-ar băga mâna în cozi, s'o dea târbacă!

Gândurile i se opresc, fiindcă din spre grajdurile primăriei se pornește o hărmălaie. Rupând ușa a dat buzna Safta și se aruncă pe fereastră. Coana Alexandrina se ridică pe indelete. În fund, pe mijlocul străzii, un ghemotoc de pulbere aprinsă! Parc'ar fi o carte ce își mistue foile în foc!

Dar nu ! - Căci ghemotocul se întinde ca o dără luminoasă. Și după el, alt roi de pulbere aprinsă ! Și altul ! Și oamenii iar se ațin în drum, care cu sapa, care cu lopata, care cu mâinile ridicate, și rād, și țipă, și sudue.

S'a inserat de-a-binelea și în întunerecul de sus dărele de foc se văd deslușit cum aleargă în zig-zag, una după alta, parc'ar fi luminile trăsnetului fugărindu-se pe pământ. Acum hărmălaia a ajuns în fața lor.

- Șoareci, ducă, șoareci, ducă... se prăpădește de bucurie Safta.

Sunt șobolani mari cât o pisică, care prinși în cursele dela grajduri, au fost stropiți cu gaz și mângăiați cu pământul aprins. Bună păcăleală ! Să între guzganul în flăcări în casa unui vecin, ce spaimă ! Și oamenii s'ațin, rād, gonesc, cu gândul să alunge focul tot mai la vale, la altul...

- Să nu între la noi... face coana Alexandrina.

Dar Safta amenință cu amândouă mâinile peste fereastră.

- Huideo, huideo...

* * *

- Pe aci, ducă...

Coana Alexandrina se lasă dusă de mână, ochii ei încă nu s'au dedat cu întunerecul îndesat pe cer de nori pufoși ca bumbacul. Picioarele se afundă în pământul moale al straturilor, rochia i se prinde de cărligele ciulinilor. A ajuns lângă gard. Pipăe stângaciu lemnul uscat al scândurii. O durere ascuțită în deget îi scoate un țipăt.

- Ce-i, ducă ?

- M'am înțepat în șfara de sârmă ghimpată, face coana Alexandrina, și iute cu degetul în gură, să-și sugă sângele.

- Fir'ar al dracului de „burete“, sudue Safta. N'are omul liniște de răul ei...

Dar sângele s'a oprit și coana Alexandrina merge mai departe. A slobozit mâna Saftei și acum merge de-a-lungul gardului, băjbâind ca orbul cu amândouă mâinile, ca să ferească sârma ghimpată. Picioarele calcă pe moale, a ajuns în movila de gunoiu, un miros ranced de putreziciune și

dospeală o inneacă. Deodată un bubuit sparse tăcerea uscată și innăbușită de arșiță, și abia când fu gata să se împiedece, sgomotul se prefăcu într'o zornăitură de tinichea goală. Piorul duducai lovise o cutie de conserve.

- Incet, duduca... Am ajuns.

- Aici e locul?

- Sst... o îndeamnă la tăcere servitoarea, și pe șoptite:

- Stai mata acolo... Eu trec în dosul pomului. Când „buretele“ o trece, îi sar în gât ca dihorul.

Coana Alexandrina e indignată. Ce murdărie, Doamne, Doamne!... Și asta mulțumită pramatiei! Dar acum i s'a infundat! Astă noapte crede că-i pricină de huzur. Majurul e plecat cu comisia la țară, n'are tren decât după miezul nopții.

O fășăitură în gunoiu și deodată pe lângă picioare a sbughit o umbră plină și apoi alta și alta. Coana Alexandrina dă un țipăt ascuțit.

- Sst... duduca. Is șobolani...

- Ptiu, fir'ar a dracului!... Mai mare spaima.

Coana Alexandrina își simte coastele din stânga trase parcă în piept. Afurisită pramatie! O s'o lovească și bătaia de inimă. Ea suferă de inimă și doctorul i-a prescris repaos și mai ales liniște. Poftim! Repaos e asta, să pândești gardurile ca pungașii de buzunare?... și liniște, să dea guzganii peste tine?...

Din când în când, pălpăiala unui fulger aprinde o clipă bumbacul cerului, desprinde fantome prin pomi și face să lucească ochi de cărbune prin țepile sârmei. Duducai totdeauna i-a fost frică de tunete și trăsnete. Pas de te vindecă de boală cu așa emoții.

O armonică s'a pornit la cărciuma din colțul străzii, și la cântecul moale acum, se adaogă cântecul și strigătele bețivanilor. Frumos pentru ea, cucoană respectabilă, să fie obligată să ia parte la petrecerea haimanalăcului mahalalei. N'ar fi de mirare s'o lovească damblaua.

- Sst, conită...

Intradevăr, parcă de cealaltă parte a gardului se aud pași, pași moi, călcând sugrumat tot prin mușuroaiele de

gunoiu. Coana Alexandrina își furișează binișor mâna în buzunarul șorțului. Foarfecile sunt acolo, foarfecile cele mari de croit, pe care le-a scos chiar azi dela ascuțit.

Acum, pașii se deslușesc de-a-binelea. Coana Alexandrina își aude inima bătând și în bilele ochilor. Pramatia îi grăbește boala cu zece ani! Poftim repaos și liniște! O fi o părere? Nu! E adevărat. O scândură din gard scoboară binișor ca o trapă, apoi alta. Aci au fost scoase stinghiile și sârma ghimpată ruptă! Prin despicătura gardului a apărut capul „buretelui“, cu coada funie de clopot pe spate, pe urmă femeea a pus un picior pe puntea scoborâtă, s'a săltat, și când să coboare, deodată s'a simțit înșfăcată pe la spate. Ar vrea să se smucească, dar o ghieră i se infinge în grumaz.

- Aici, ducă...

Femeea geme înăbușit, ar vrea să țipe, îi e frică și nici nu poate, simte că se înăbușe, și între glesne i s'a pus piedecă un picior străin. Cineva o apucă de coadă și fiarale reci ale foarfecilor încep să țacăne chiar pe piele. Zadarnic încearcă să scape, gemetele se inneacă în gât, ochii îi ard și în urechi nimic decât țăcănelile foarfecilor.

- Să te 'nveți minte să mai strici băieții de treabă...

Și Safta o înșfacă peșcheș și îi dă brânci înapoi prin despicătura gardului. Apoi ridică la loc scândurile.

- Măne, ducă, să batem stinghiile... și să innădăm sârma...

Coana Alexandrina are în mână trofeul: coada „buretelui“. Și deodată o apucă o scârbă de părul ăsta unsuros și mort și-l aruncă în gunoiu.

- Pentru guzgani...

* * *

Coana Alexandrina și cu Safta privesc în stradă. Sunt mulțumite și nu prea! S'a innoptat, pe la porți vocile s'au rărit. Din când în când se vede traiectoria până la buze a unui vârf de țigară, alternând cu săgețile frânte ale trăsnetelor.

- Acum să vină majurul, își rupe cu of mare vorba Safta, parcă chiar din băierile inimii.

- Până vine majurul, te pomenești că-și drege nemer-nica părul...

- Ași, de unde, ducă... Ai chelit-o ca pe dracu împielit.

Coana Alexandrina simte cum i se înfoaie sufletul de mândrie, cum se însdrăvenesc mădulele sleite de boală.

- Cum dracu o scoatem din bârlog?

Căci dacă n'o face-o de răs în fața mahalalei, atunci la ce bun toată osteneala prin bălărie și gunoiu?

Dela cârciumă s'au pornit cântecele și mai tare. Acum, poate dă Dumnezeu o vorbă aprinsă și încăierarea-i gata! Sar sticlele! Se sparg paharele! Se trântesc mesele! Oamenii se umplu de sânge! Gălăgia scoate întreaga stradă la porți. E rost de păruială.

Păruială...

Dac'acum ar cădea majurul, ce mai păruială i-ar trage el „buretelui”! Coana Alexandrina râde binisor. S'o vadă târită de părul care i-a mai rămas, de-a-lungul străzii! Femeile s'o scuipe, bărbații să s'ațină cu săpoaiele și lopețile și copiii s'o gonească huiduind.

- Dar, ducă, cum dracu s'o înșface... c'am chel-boșit-o de tot...

Coana Alexandrina rămâne cu ochii impietriți. Asta-i drept! Cum dracu s'o facă de răsul mahalalei?

Deodată un răcnet de groază spintecă innegurarea, pe urmă alte răcnete, din ce în ce mai tari. Safta se apleacă peste pâlmarul ferestrei. Țipete ascuțite prelungi, de femeie inebunită, se înalță parcă în sus și în același timp se întind și de-a-lungul străzii. Și deodată o vâlvătaie apare. Nimeni n'are vreme să înțeleagă ce s'a petrecut. Parcă prin poarta dela curtea majurului s'a svârlit în stradă o creastă de flăcări.

- Arde... arde...

O femeie în flăcări. Din faldurile rochiei și ale bluzei se ridică o coamă de foc. Și femeia fugea țipând. Iată și oamenii cu păturile s'o ajungă. Dar arătarea se mistuie în josul străzii, ca șoarecii dați cu gaz.

- E „buretele”, făcu Safta.

- Ce spui ?

Servitoarea a ghicit tot. „Buretele“ voise să-și ardă puțin părul, să scape cu fața curată în fața lumii și a majurului.

- Ne-o făcu, al dracului „burete“ !... Să știi că scapă de păruiala majurului. De n'ar veni ploaie...

Ăpoi duduca Alexandrina scoboară în odaia lui Turel. Băiatul auzind pașii, se repede la ușă, dar dând cu ochii de mamă-sa, se întoarce bosumflat în pat.

- Ce vrei, mamă ?

Coana Alexandrina își privește băiatul. E în cămașă de noapte. Doamne, Dumnezeuule, așa o primea ! Și plină de o maiestoașă demnitate, îl admonestează :

- Turel, ce maniere sunt astea ? De câtăva vreme, când pleci de-acasă, uiți să spui : Vous permettez, mămăică ?...

VICTOR PAPILIAN

Măine

Scâldați în sânge, amăgiți de sânge,
Ne este viața ca un strop de rouă.
Stă tristă viața sub semnal de moarte,
Dar din adânc svonește eră nouă
O mângâiere pentru patima de azi,
Ce crește din mulțimile flămânde
Care-au vărsat sămânța noilor zidiri
Să lumineze calea marilor izbânde.

În fiecare lacrimă ucisă 'n ochi,
Se chinuiește-un suflet în durere,
În fiecare fulgerare de sudalmă,
Se prăbușește 'n scâncet o 'nviere,
În fiecare palmă, în fiecare față
A fost zdrobit de munci același crez,
Dar trainică dreptatea crește azi
Din fiecare trup căzut pe meterez.

Tumult de glasuri ce răsar din sânge
În veac va duce focul tuturor.
Se naște, dar mai caldă și mai bună,
Icoana timpului apus sărac,
Iar din păcatele dreptății fără sens
S'or ridica dreptățile mai pure,
Că 'n prăbușirea înălțimilor trufașe
A stat stigmatul neștiutei ure.

Ion Șereș

Intoarcerea Fiului Risipitor

- Parabolă -

*Fill, tu semper mecum es,
et omnia mea tua sunt...*

(Luc., XV, 31.)

DRAMATIS PERSONAE : Necunoscuta Lumii

Tatăl

Saul – ori Fiul Risipitor

Beniamin – ori Fiul din urmă

Moșteanul

Întâului Argat

Al doilea Argat

- La curtea Tatălui, în zilele Evangheliei dela Luca -

În dreapta un pridvor umbrît de vița grea de rod. Masa acoperită de o pânză albă ca neaua și înflorită cu podoabe doarme în fund... În jur scaune cu spetează, iar către perete o laviță văpsită în negru. Ușa de către tinda bătrânei case este dată în lături, iar lumina de afară învâluieste umbrele dinăuntru. ~ Pridvorul privește cu spatele pe jumătate întors către zarea din fund, pe care se adâncește drumul alb ce duce spre Cetățile depărtate...

*E după amiaza târziu, către ceasul când soarele în-
cepe să-și vădească osteneala. De departe răzbat mugetele
dobitoacelor întoarse dela câmp, iar cântecul cocostilor
ajunge întârziat și molcom. Razele din urmă ale zilei se
strecoară prin miezul zemos și străvezlu al viței, iar stru-
guri negri dau o culoare închisă luminii din pridvor.*

De pe marginea acestuia dinspre șosea, din locul unde umbra e mai deasă, tai frunzișul vițelor îi ferește de vâzul oricui, se desprind doi argați, care și-au aflat aici un loc liniștit de odihnă, ocolit din calea celorlalte slugi și lucrători. Pășesc cu teamă și se strecoară dinaintea pridborului...

INTĂIUL. — E vremea să ne întoarcem la câmp, fără tate... Soarele mai are de străbătut doar peste tăișul unei sulii până la marginea zării.

AL DOILEA. — Cred și eu, de acum mai avem timp destul să încărcăm un car de snopi. Pe urmă ne vom strânge la cină.

INTĂIUL. — *(privește temător spre ușa tindei)* — Acum e vremea să răsară în prag bătrânul. Toată ziua, la ceasul ăsta, când soarele se îndreaptă spre cealaltă parte a lumii, el vine aici să-și odihnească trupul trudit pe lavița ceea neagră...

AL DOILEA. — I s'a urit și lui de trudă. I-a ajuns din tot belșugul în care se scaldă. Acum îi vine rândul să le părăsească pe toate, și asta cât de curând...

INTĂIUL. — Vorbești ca să nu taci. Bătrânul e un bărbat sdravăn și în toate puterile, fără tate.

AL DOILEA. — Ți-a spus că te uiți la el de departe, dar dac vei scormoni dela doi pași, o să-ți zărești scrumul și putregaiul din măruntaie... Unde mai socotești că toate îi sunt oprite de vraci? Zice că numai pâinea amară de buruiene uscate și apa fiartă, strecurată prin ciurul cel des, îi sunt prielnice trupului său măcinat de prea mulți ani...

INTĂIUL. — Mie mi-a spus numai dăunăzi că are la patru sute șaptezeci...

AL DOILEA. — Și asta nu ți-i de ajuns? Ai vrea să se apropie de o mie?

INTĂIUL. — Ei, nu vreau să zic o vorbă chiar atât de mare, dar strămoșul Mathusalem a zăcut de moarte abia în anii care au trecut granița peste nouă sute...

AL DOILEA. — Dar nu ți-a spus de somnul lui frământat, nici de visele turburi cu fiare sălbatice . . .

INTĂIUL. — Măi, măi . . . Pe astea de unde le-ai scos ? Văd că ai o mănecă largă de-a-binelea . . .

AL DOILEA. — Să mă ierți, dar tu ești becisnicul care nu poate ceti pe obrazul oamenilor. Vezi, n'am carte ca tine, nici nu-s deprins cu slovele din ceaslovul lui Moise, dar știu ceti în ceaslovul de pe fața oamenilor.

INTĂIUL. — (*batjocoritor*) — Ei, nu mai spune ! . . . Astea lucruri îmi cântă în ureche pentru prima dată . . . Dar mai spune, îmi place cum grăiești. Îți mesteci în minte vorbele și le șuieri de pe limba ascuțită . . .

AL DOILEA. — Auzi omule, știința mea de carte m'a învățat să caut în lumina ochilor la tot semenul și să îi măсор gândurile ascunse între încrețiturile de sub frunte, ori să-i desfac supărările închise în obraz . . . Știi tu prea bine, în colțul buzei, acolo unde se strânge amarăciunea, ca sămânța bărbatului în pântecul muierii celei aprinse de patimă. Dar am mai învățat dela stăpânii mei de odinioară să mă uit la om din tălpi spre creștet, căci numai așa îl vezi limpede și-i poți ghici năravul, ori îndurările, ca geambașii când despart calul de viță bună dintre o mie de mărtoage, pline de năravuri și boliști . . . Număr pașii omului, îi cântăresc greutatea și dărzenia după cum apasă sandala în pământ, sau îi caut umerii încovoiați, ca să-i desvelesc osteneala sau tăria . . .

INTĂIUL. — Stai, omule. Vrei să mă scoți din toate mințile, ori ți s'a sucit firea ? Uită-te mai bine la mine. Așa cum mă vezi, să nu pășesc de aici, dacă am putut desprinde ceva din firea bătrânului, și nu uita că-s la el în slujbă de mai bine de două decenii . . . Iar tu, venit la noi de ieri, alaltăieri, nu știi cum să te mai lauzi că te învărți printre gândurile lui ca albina în desișul livezii . . .

AL DOILEA. — Ca să-ți spun cine-i bătrânul, nu-mi trebuiau doi ani de ședere aici, căți implinesc la capătul lunii . . . Imi erau destule zilele dintr'o săptămână, ori poate chiar ceasurile unei zile de vară . . .

INTĂIUL. — Tare ași vrea să te văd ce ai adulmecat pe urmele lui...

AL DOILEA. — N'am adulmecat nimic, nici măcar urmele prorocilor, în toți anii vieții. Asta-i subțil cele ce cad în puterea unui om de omenie. Unde mai pui că el e un nevrednic bogătaș dintre atâtea mii și mii, câte numără pământul... Dar am cetit în ființa lui câte mi-au râvnit ochii, și mi-am potolit setea cu toate amănuntele vârstei în care se sbate, ca peștele pe uscat...

INTĂIUL. — Ei, și ce-ai deslegat din cele legate de ființa lui? După atâta înțelepciune, câtă-ți zace în minte, trebuie să fi ajuns departe... De câteori nu te-am zărit pe câmp, așintit spre fața bătrânului, plecată cu urechea la șopotul din miezul pământului, ca și cum ar fi vrut să-i fure tainele!...

AL DOILEA. — Să știi că nu urmăream altceva decât să-i străbat porțile nepătrunse... Atunci i-am bănuit sfârșitul vieții ce se apropie și capătul zilelor, când stăpânirea moșiei va trece pe umerii Moșteanului...

INTĂIUL. — De ce pe umeri și nu mai curând în folosința lui cumpănită și plină de înțelepciune?

AL DOILEA. — Căci averea apasă, frate, pe umeri și nu se lasă pradă celui risipitor, - ea preschimbă și risipitorul în avar... Bătrânul a purtat-o sute de ani, ca strămoșul Avram, ori Iacob, ori Noe... Feciorul o va purta-o încă pe atâta... Și asta până la capătul vremii...

INTĂIUL. — Și ce ai mai citit în trăsăturile lui schimbate de ani?

AL DOILEA. — Am văzut toate casnele pe care le rabdă trupul becnic, ce se vede despuiat în fiecare zi, de truda lui îndelungată și de ceea ce strămoșilor... Dacă ar merge cu nădejdea așa departe, poate că într-o zi s'ar ruga lui Iehova, cruntului Iehova, să-l miluiască din avuțiile-i neșarmurite doar cu anii primei tinereți... În anii aceștia primiși de pomană și-ar cheltui belșugul cu târfe și cu parfumuri, ori cu băuturi ce-ți aprind sângele, aduse pe nave din țările de departe... Dar asta n'o poate face nici cel Atotputernic...

INTĂIUL. — Oare nu și-a pierdut mințile...

AL DOILEA. — Tocmai de asta.

INTĂIUL. — Ei, atunci? N'are decât să aștepte liniștit. Toate palavrele ce și-au ieșit pe gură în ceasul de amû, nu-s decât vorbe goale, ca pietricelele în multe colori care seamăna cu nestematele...

AL DOILEA. — Cu asta ce vrei să zici?

INTĂIUL. — Vorbele tale doar seamăna cu adevărul. Căci și adevărul și minciuna născocită din închipuire se talmăcesc tot în vorbe... Bătrânul e întreg la trup și la minte... Chiar dacă și-ar simți sfârșitul pe aproape, el ar aștepta liniștit ziua din urmă...

AL DOILEA. — Dar arată-mi înainte de toate un om care să-și aștepte sfârșitul cu sânge rece... Bătrânul e încărcat de ani și de multe avuții mai cu seamă... Domnul l-a dăruit cu toate bunurile pământului, și numai gândul că va trebui să le părăsească, îi scurtează numărul zilelor sale... Unde mai socoți că odihna din lumea de dincolo nimeni n'a cântărit-o, iar oasele trudite, ale celui care lucrează pământul și holdele, se moaie înaintea neliniștii celor neștiute de peste pragul vieții?...

INTĂIUL. — Cu alte vorbe, bătrânul își teme avuțiile și odihna...

AL DOILEA. — Ai zis, fârtate! Iar când se lasă soarele spre celălalt taler al lumii, el vine aici pe laviță ca să măsoare tihna cerului din asfințit și să răsufle din văzduhul păiengenit de somn...

INTĂIUL. — Crezi oare că bătrânul vine aici doar ca să măsoare pacea lumii?

AL DOILEA. — Doar de aceea, iar dintr'înșă să adumece pacea de dincolo...

INTĂIUL. — Cât despre asta, pare-mi-se că te înșeli amarnic...

AL DOILEA. — De unde îți s'a trezit deodată lumina asta în minte?

INTĂIUL. — Din cenușa anilor de odinioară, când piciorul tău nu pășise peste hotarele noastre...

AL DOILEA. — Și spune-mi, ce crezi de toate socolile astea ?

INTĂIUL. — Numai să mă rabde vremea... (*caută spre apusul mai sumbru cu o fărâmă de negură*) A început să slăbească raza soarelui. În orice clipă poate răsări bătrânul...

AL DOILEA. — Asta să nu te pună pe gânduri... Când o să-i auzim pașii, chiar până în clipa din urmă, nu va fi târziu să ne strecurăm spre vâlcea...

INTĂIUL. — Și dacă nu-l auzim cum se apropie? Ne putem trezi cu el din spate...

AL DOILEA. — N'ai decât să-mi șoptești la ureche. Auzul lui nu va prinde svonul vorbelor noastre, iar lumina ochilor i-a scăzut precum scade flacăra unei candelă în care s'a împuținat uleiul cel scump... Bătrânul nu ne va simți, iar noi vom putea în orice clipă să ne depărtăm neturburați.

INTĂIUL. Atunci ascultă... (*il trage spre fund, și se retrag tăcut, apoi urmează cu glasul scăzut*) Știi tu oare că bătrânul avea odinioară doi copii?

AL DOILEA. — (*surprins*) Dar acum n'are? Moșteanul și Beniamin...

INTĂIUL. — Dar Beniamin e rodul anilor săi din urmă... Copilul a ieșit din coapsele trudite ale bătrâneții sale... Încă înainte de vremea asta, el avea doi copii... doi fii...

AL DOILEA. — Din ziua când m'am abătut pe aici, casa bătrânului nu găzduiește decât pe Moșteanul necruțător cu slugile, dar cruțător cu bunurile ce vor să-i cadă întru stăpânirea lui viitoare, și pe plăpândul Beniamin... Acum doi ani putea să tot aibă la patrușprezece ani...

INTĂIUL. Dar pe vremea aceea, când nici nu-ți trecea prin gând că ar putea fi pe lume curtea bătrânului, acesta avea doi fii... Cel mai vârstnic stăruia în robotă, precum și astăzi asudă cu secerătorii...

AL DOILEA. — Vrei să zici, Moșteanul?...

INTĂIUL. — Intocmai, fătate. Iar celălalt umbla singuratic pe căile ascunse ale împrejurimilor. Și-l strigau de departe pe numele său adevărat, Saul...

AL DOILEA. — Și ce s'a întâmplat ca el să-și șteargă pașii din locurile Tatălui?

INTĂIUL. — Tocmai asta vreau să-ți spun, și să te limpezesc la minte... Copilul era în vârsta de astăzi a blândului Beniamin... Și semăna întru totul la chip și la fire cu mezinul nostru...

AL DOILEA. — Același obraz tras, cu pielea dalbă ca spuma laptelui?

INTĂIUL. — Aceleași șuvițe scăldate în culoarea pațului copt de soarele lui Cuptor...

AL DOILEA. — Același ochi ce cuprind nesfârșitul cerului și limpezimea apelor din mările tihnite?

INTĂIUL. — (*încuotnțează*) Și gura umedă ca fructul căpșunei...

AL DOILEA. — Și statura firavă ca trestia în adierea sării?...

INTĂIUL. — (*încuotnțează*) Și mai avea fruntea netedă ca bolta templului dintre stânci... Dar sufletul lui ardea de gânduri numai de el împărtășite, și nimănui destăinuite...

AL DOILEA. — Și oare niciun prieten nu le-a aflat taina ascunsă?

INTĂIUL. — După știința mea, nimeni, nimeni pe lumea asta... (*rămâne gânditor*) Până într'o sară, fârtate, (*șopâte, cuvântul se lasă greu în ascunzits*) până într'o sară sfântă ca ziua Sărbătorii celei mari...

AL DOILEA. — Ei nu mă mai pune la cazne și încercări... Zi-i mai iute...

INTĂIUL. — Dar astea nu se pot povesti așa cum numeri boabele de fasole, cumetre, oricum mesteci frunzele mirositoare din copacul cu mirodenii...

AL DOILFA. — Cum adică, ce-ți trece prin minte de ți s'a turburat fața așa deodată?...

INTĂIUL. — Mă frământă amintirile, omule, în sara aceea s'a întâmplat o minune. Și minunile nu se pot împărtăși decât cu vorbele psalmilor și cu sufletul recules ca în rugăciune...

AL DOILEA. — Atunci n'ai decât să faci așa cum crezi că-i mai cuviincios... te ascult orice mi-ai spune...

INTĂIUL. — Dar limba mi-i aspră ca și cutea cu care ascuți secerea, iar mintea mi-i grea ca o piatră de moară... De unde să aflu, fârtate, vorbele pentru poveste și limba cu sunet de lăută ca să-ți îngân ceasul acela... (*rămâne o clipă cu ochii pierduți în pământ, iar pe față i se cetește o mare rușinare, dar argatul al doilea îl așteaptă până își recapătă gratul pierdut*). Era o seară dela capătul toamnei, ce se învecinează cu iarna aspră... Din câmpurile cele mai depărtate, roadele au fost încărcate pe carele trainice la povară ~ știi prea bine, acelea pentru drumurile desfundate... și patru nopți într'una, pe lângă patru zile din luna ploilor, scurte cât ai zice rugăciunea păcătosului, le-am deșertat de nenumărate ori în hambarele ce erau încă goale...

AL DOILEA. — Se vede că avurăți un an roditor...

INTĂIUL. — Vai nouă! Bieții robi abia se țineau pe picioare de osteneală, iar celălalt argat a căzut la boală grea și încă în iarna aceea și-a dat sfârșitul...

AL DOILEA. — Dar nu te gândești că ți-ai uitat povestea?

INTĂIUL. — (*se reculege*) În seara aceea m'am rătăcit în preajma pridvorului și am furat ca astăzi din ceasurile zilei spre amurg, câteva clipe de odihnă, chiar aici la rădăcina viței... Abia ațipisem, când mi-au ajuns la ureche vorbe ciudate...

Se îndepărtează. În cursul ultimelor cuvinte, ceardacul se desparte de lumina încă sentnă de peste câmpuri, iar umbrele sării de odinioară se îndeasă printre vițe, ori cresc din masă și din ungherele ascunse... Pe ușa tîndet pătrunde bătrânul și se așează pe lavită, apoi scoate ceaslovul dela ptept și-l deschide pe masă. Cetește, sfortându-se anevole să împrăstie cu ochii ferți încă de vechimea vârstet, negura dintre litere... Doar la câteva clipe se arată Saul. Este cel de odinioară, feciorul bănuț din vorbele argatului... O vreme rămâne

nemişcat în spatele bătrânului și așteaptă să se doveadă o bănuială nedeslușită, pe urmă sandalele sale împrăstie tăcerea... Un pas... doi... trei... E aproape de masă, când bătrânul ridică ochii înlăcrimați de sfortare de pe fila galbenă a ceaslovului.

SAUL. — Tată, uită-te în jurul tău, e seară... Para soarelui a căzut demult între dealuri... Nu-ți chinui ochii...

TATĂL. — Lasă, fiule, vederea mea nu va mai ține, nici dacă o voi cruța, cât veacul... Intr'o zi când voi deschide ceaslovul, rândurile n'o să mai asculte de porunca ei...

SAUL. — Dar până atunci mai este vreme. Nu-i întru voia Tatălui Ceresc ca să împrăștiem dărnicia ce ni s'a prădat din sânul său îmbelșugat...

TATĂL. — *(dă din cap, plin de gânduri domoale, pe urmă ridică ochii)* — Dar ce neliniște ți-a mânat pașii spre odihna mea în seara asta, fiule?

SAUL. — Mă rod multe, tată, nenumărate... *(glasul lui tremură de plâns)* Atâtea și atâtea, bunul meu tată.

TATĂL. — Indrăsnește numai, și sufletul meu îți va împărtăși greutatea. Jumătate din povară o să cadă pe umerii mei...

SAUL. — Dar tu numeri ani cu sutele, o să te copleșească mahnirea din mine...

TATĂL. — N'ai alta de făcut, decât să indrăsnești... Răsplata ți-o voi număra în aur neprețuit. Știi din vorbele adesea nestăpânite că tu ești fiul sufletului meu... Numai Saul îmi crește în vinele mele ascunse... Celălalt seamănă cu vreun strămoș posomorit. Umblă veșnic cu capul plin de socoteli și își alăptează gândurile...

SAUL. — Dar mi-i greu, tată, să-ți împărtășesc hotărîrea ce mă întovărășește. Știu precum îmi cunosc straiile din scrin, că vorbele mele îți vor scurta zilele și anii din urmă...

TATĂL. — Ziceai adineaori că ai venit să-mi vestești o hotărîre. Vecinii mei vă cunosc drept feciori asemenea tatălui lor plin de curaj și bărbăție... Măine vor afla de

șovăiala ta, iar numele nostru va fi înjosit de vorbele rele... Dacă aduci o hotărîre cu tine, fiule, nu-ți părăsi nici curajul bărbăției... Fii asemenea lui Saul, nicidecum asemenea femeii nemernice...

SAUL. — Tată, îți voi spune totul în vorbe numărate... Simt că îndrăzneala nu mi-ar ține isonul la cale prea lungă...

Află că dorul de țările depărtate mi s'a aprins în sânge... Orice colț din locurile noastre îmi pare străin. Și casa, și ogoarele, și fratele celălalt, și încăperile mele, și pridvorul tău, tată... Doar tu îmi vei lipsi și rândurile din ceaslov pe care îți ostenești vederea, dar celelalte îmi sunt necunoscute...

Dincolo mă așteaptă bucuriile și fărădelegile, prietenii și desfrânările...

TATĂL. — Astea s pentru dobitoace, fiule... Pe tine te-am crescut în trudă și virtute...

SAUL. — Oare nu-i adevăr în cartea asta când spune că firea omului caută deopotrivă binele și păcatul, răul și virtutea?... Oare nu-i dreaptă firea din mine, tată, când mă împinge către lumea întreagă, așa, precum a lăsat-o Cel-de-Sus, întru legile sfinte, deopotrivă celor blestamate?

TATĂL. — Toate vorbele tale au crescut odinioară în același chip în vinele din mine...

SAUL. — De ce nu le-ai ascultat, părinte, chemarea?

TATĂL. — Frâna minții a fost mai tare decât armăsarul nărăvaș al simțirii... Argatul mă biciuia în fiecare noapte din tinerețele mele, iar așternutul îmi era scaldat în sângele rănilor lăsate de plesne... Dar în orice însărare, patimile mă învăluiau pe o măsură de aprinse, iar argatul chemat cu aspră poruncă îmi deschidea din nou rănilor, ca așternutul nopții să înghită valurile de sânge ale noilor patimi...

SAUL. — (*se înfloară*) De unde ai moștenit atâta cruzime, tată bun?

TATĂL. — Ce știi tu oare din rânduiala lumii aceasteia? Te-ai gândit vreodată că tinerețea ta se ține în lan-

țuri, iar firea cere să fie biciuită, așa cum o sdrobeam eu brațul argatului în fiecare noapte?...

SAUL. — Tată, vorbele astea ma înspăimântă, te cunoscusem altminteri...

TATĂL. — Dar l-ai cunoscut pe bătrânul cu povara sutelor de ani... Flăcăul îți semăna ca o picătură de apă...

SAUL. — Să fie cum zici, ori îmi istorisești povești ca pe vremuri când mintea mea necoaptă asculta orice murmur al tău?

TATĂL. — Astea nu ți le-am istorisit, căci zilele trecute nu cereau încă pentru tine asemenea deslușiri... Dar astăzi mă silește voința ta care nu se vrea frântă...

SAUL. — Cele ce mi-ai spus nu mă împiedică să plec, bunul meu tată. Hotărîrea-mi rămâne neclintită...

TATĂL. — Chiar dacă ai ști că te așteaptă acolo doar bezna și scrâșnetul dinților?...

SAUL. — Chiar și atunci, tată... Chiar dacă m'ar sfășia fiarele deșertului, ori oamenii mi-ar aprinde trupul în smoală incinsă...

TATĂL. — Atunci nicio piedică nu poate sta în calea ta, fiule...

SAUL. — Asta o știam dela început, tată. Din clipa când am călcat peste pragul pridvorului... *(după o pauză)* Ceasul se apropie; mai curând decât crezi, pașii mi se vor face nevăzuți-neauziți...

TATĂL. — Dar ziua de mâne încă-i a mea! Va trebui să împărțim averea pe din două, iar partea ce ți se cuvine să o cântărească în aurul pe care îl vei purta în desăgile tale...

SAUL. — M'am gândit și la asta, tată. Dar seara de astăzi e sorocul plecării mele... În ceasul de acum se despărtează cei din urmă cocori și își caută țări fierbinți spre Miază-Zi. Le voi însoți cărdurile chiar dacă bunurile tale nu mi se vor împărți mie...

TATĂL. — Dar mâne vor pleca alte rânduri... Le veți însoți pe acelea... Veți călători împreună...

SAUL. — Nu, bătrâne, iartă-mi vorba, dar te înșeală mintea slăbită... Incearcă să-ți amintești că în toți anii, spre

seara primei zile brumate, Cetele și-au întins aripile ruginite de picăturile înghețate și s'au făcut nevăzute până la noul anotimp...

Dă-mi partea de avere ce crezi că mi se cade... Iar noaptea asta în miezul ei, voi poposi subt coperiș străin, iar ziua de mâne va fi pentru fiul tău Saul un început de viață...

TATĂL. — Să mergem, fiule... (*resemnat, stins*) Să-ți vestim și pe fratele tău, pe celălalt... Se cade să fie și el de față la socoteală și la despărțirea noastră...

SAUL. — Mai bine să-mi iau viața decât să mai dăm ochi laolaltă... Vei alege aceea ce crezi că mi se cade mie, vei pune deoparte avutul lui, iar slugile și robii nu vor ști de plecarea mea decât abia în zorii târzii ai zilei de mâne...

TATĂL. — Sunt cele din urmă vorbe ale tale, fiule?

SAUL. — Cele din urmă, tată. Așa să-mi ajute Nă-
praznicul...

TATĂL. — Să mergem, fiule. Dă-mi mâna și îndreap-
tă-mi pașii în drum spre încăperi...

SAUL. — Ce s'a întâmplat, tată?

TATĂL. — (*dîbuește sobăitor*) — Mi s'a imputinat ve-
derea, Saul... Doar atâta... Mi-a pălit lumina ochilor și
flacăra de adineaori care juca peste rîndurile ceaslovului,
acum și-a irosit puterile... Haide, fiule, să ne grăbim...
De ce să-mi lungesc firul despărțirii? Ceasul ei va bate, ori
mai de vreme, ori mai târziu, dar va bate... (*tes abătut*).

*Lumina din pridbor se întărește, iar razele soarelui
străbat din nou prin miezul întunecat al strugurilor.*

INTĂIUL. — ...Încă înainte de miezul nopții, casa
bătrânului n'a mai găzduit pe nefericitul Saul...

Din ziua întâia până astăzi, lumina ochilor bătrâni, slă-
bită de puterea vestirii fiului, l-a așteptat în ceasurile inse-
rării ani de-a-rîndul... Când vederea nu l-a mai slujit ca
odinioară, iar paianjenii s'a îngroșat între pleoape, bă-
trânul a plecat urechea la pământ și a ascultat ceasuri ne-
sfârșite, în fiecare sară, svonul de pași al fiului Saul, în drum

spre casă cu sufletul vindecat... (apoi ridică ochii spre soare și măsoară drumul ce l-a mai rămas de străbătut până la spânarea domoală a dealurilor Apusului) Acum e ceasul când trebuie să iasă în pridvor... Haide, frate, căruța ne așteaptă... (pașii lor se pierd).

Bătrânul se arată în pragul tindei dibuind cu mâna sovăitoare drumul spre laviță. Trupul întreg îi freacă ea un trunchiu îmbătrânit și bectnic din pricina furturilor ce l-au trecut peste creștet.

Din fundul zării răsare pe neașteptate Fiul Risipitor întovărășit de Frumoasa Necunoscută. Este învesmântat în strâte roase de prea lungă cale străbătută prin colbul marilor drumuri, iar pe obraz i se încrețește foamea și nenumăratele cazne îndurate; ea poartă o pelerină străvezie ca trupul aproape nevăzut, asemenea unei umbre.

SAUL. — Acum e timpul, iubito, să trec pragul bătrânului... Durerile s mai tari ca brațele mele...

TATĂL. — (din pridvor) — Nici astăzi seară nu se va întoarce... (aplecă urechea la pământ și ascultă).

NECUNOSCUȚA. — Dar va trebui să te întorci... Te-am întovărășit până aici și am împărțit cu tine toate caznele drumului, și asta numai ca să te am din nou în brațele mele...

SAUL. — Oare mi-ai uitat trupul vlăguit și pieptul uscat ca scândura copârșeului?

NECUNOSCUȚA. — Ți-am spus dintru început că nu caut semnele trupului tău, ci îți măsoar mărimea sufletului. Pe acesta îl știi și tu că-i nespuse de mare...

SAUL. — Și presimți că mă așteaptă ani îndelungați de fericire după asta?

NECUNOSCUȚA. — Nici că mă îndoiesc. Dar dacă te-ai întoarce... Mă tem că te voi aștepta în zădar...

SAUL. — Până în zori mă vei vedea apropiindu-mă...

NECUNOSCUȚA. — Doamne, doamne, ce ușor îți sboară vorba de pe buze...

SAUL. — Iți făgăduesc că până în ceasul când se subțiază brăul nopții mă vei avea lângă tine...

NECUNOSCUȚA. — *(îi acoperă gura cu mâna)* — Taci, taci... Nu infrunta cerul...

SAUL. — Cine mă poate opri să-mi împlinesc voia mea nestrămutată?

NECUNOSCUȚA. — Când ai vrut să vii aici, în dimineața Rusaliilor, și te-ai sculat din somn în miezul zorilor...

SAUL. — Ce vrei să spui?

NECUNOSCUȚA. — ...În clipa aceea am știut că ființa ta-i pierdută pentru Necunoscuta...

SAUL. — Și totuși nu m'ai oprit...

NECUNOSCUȚA. — N'o puteam face...

SAUL. — Și totuși nu m'ai împiedecat.

NECUNOSCUȚA. — Ce înțeles ar fi avut împotrivirea mea?

SAUL. — Și m'ai întovărășit mereu, neconținut, în drumul fără popasuri, doar cu scurte opriri la răscruci... Și fără niciun murmur...

NECUNOSCUȚA. — Și te-ași fi întovărășit chiar și până la capătul lumii...

SAUL. — Oare de ce le-ai făcut astea?...

NECUNOSCUȚA. — Fiindcă erai al meu... alesul meu...

SAUL. — Să fie numai din pricina asta?

NECUNOSCUȚA. — Fiindcă te...

SAUL. — *(tresare și așteaptă cu răsuflul oprit)*.

NECUNOSCUȚA. — Fiindcă te iubeam, Saul... *(hohotește)* Te iubeam... *(Se coboară o scurtă tăcere)*.

TATĂL. — *(se ridică domol)* — Să fie doar sborul unui pescăruș... Ori îmi încerci, Doamne, nădejdea?

SAUL. — *(ascultă încordat, în șoaptă)* — Auzi? Tata m'așteaptă în pridvor... Aïdoma ca 'n ceasul de odinioară...

NECUNOSCUȚA. — Va să zică a sosit clipa?

SAUL. — *(șuerat)* — Nu te chinui, iubito. Zadarnice sunt neliniștile noastre... Apropie-te de luncă și vei afla

poteca spre colibă... Acolo vei poposi în așternutul moale din nadă...

NECUNOSCUȚA. — Imi hărăzești un popas fără sfârșit...

SAUL. — În zori de zi, mâine în zori, mă voiu ivi în prag și-ți voiu întuneca mai tare coliba...

TATĂL. — ...Șoaptele nopții se întetesc cu orice clipă... Oare-mi gâtesc o bucurie, ori îmi vestesc vijelia ce vine?...

SAUL. — Auzi, iubito? Tata și-a irosit răbdarea... Rămâi cu bine... Mâine în zori...

NECUNOSCUȚA. — Ori în zorii cei de pe urmă...

SAUL. — (*stăruitor*) Mâine în zori, iubito...

NECUNOSCUȚA. — (*crește*) — În zorii din urmă, Saul...

Saul se desprinde din îmbrățișarea ei desnădăjduită și se apropie de pragul pridvorului, ori mai curând se prelinge spre casă.

Tatăl ridică privirea din sălașul palmelor și o întoarce spre Fiul său.

Saul îi recunoaște bătrânețea și se înfioară.

TATĂL. — Străinule, nu îmi ocoli casa, deajuns mi-a ocolit-o fericirea. Apropie-te și fii binevenit! Sunt stăpânul avuțiilor acestora. Nici foamea din anii trecuți, nici apele vremii din urmă nu i-au istovit belșugul... Vii subț un acoperiș primitor și masă îmbelșugată...

SAUL. — Mă iartă, bătrâne, dar te cunosc de mulți ani...

TATĂL. — Și mie mi se pare că ți-am auzit glasul, cine știe când...

SAUL. — Am fost prietenul fiului tău, Saul...

TATĂL. — (*tresare*) — Al mădularului meu, Saul?...

SAUL. — Ani de zile am stat împreună subț o boltă...

TATĂL. — Oare ți-a pomenit vreodată de mine?

SAUL. — De nenumărate ori... În fie ce zori de zi...

Ba în fiecare înserare... Mai cu seamă în fiecare înserare...

TATĂL. — Cam pe ce vreme, străine și frate?

SAUL. — Cam în ceasul ăsta... (*ezită*) tată...

TATĂL. — Și ce vorbe se iscau pe buzele lui în ceasul acela?

SAUL. — Adesea rămânea mut... Doar lacrimile mărturiseau jalea dintrânsul... Oare tu l-ai gonit, tată?

TATĂL. — Amarnic te înșeli, străine.

SAUL. — Mă iartă dar părinții gândesc adesea altminteri decât feciorii lor... Atunci începe sfida și casa se împărștie. Credeam că același lucru s'a iscat și între voi...

TATĂL. -- Numai părul meu nins de așteptări nesfârșite... și ochii stinși sub cenușa frunții încrețite, ți-ar putea mărturisi jalea ce coace în cuptorul ființei mele...

SAUL. — Ești drept, tată... Era doar mădular purces din coapsele tale...

TATĂL. — Și ducea întrânsul povara dorințelor pe care le biciuisem în tinerețe și le alungasem spre sufletul său... Dar de când a plecat, cui l-aș putea destăinui chinurile? Cine a numărat ceasurile de seară câte le-am irosit întru așteptarea lui, aici pe lavița asta, de unde ochii mei l-au urmat la plecare, până s'a făcut nevăzut...

SAUL. — Și oare întoarcerea lui nu ți-ar înăspri suferința?

TATĂL. — Dela asta mi-am luat de mult gândul... Saul nu se va întoarce...

SAUL. — Numai desnădejdea te face să crezi asta...

TATĂL. — Nu... nu... Saul nu se va mai întoarce... În fie ce zi vin aici să-l aștept ceasuri în șir până înoptează, dar nu pentrucă aș fi încredințat că Saul se va întoarce... Vin, doar ca gândurile mele să-i țină tovărășie și să-l ocrotească în clipele acelea...

SAUL. — (*nestăpânit*) — Și totuși se va întoarce, tată... Se va opri la un pas de tine... (*ingenunchie*) Va ingenunchia la picioarele tale... (*îl cuprinde mâna*) Îți va săruta mâna ostentă... (*î-o sărută*) Și-ți va zice: Tată, greșit-am împotriva cerului și înaintea ta și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău...

(Repetă îngănat prelung cu glasul scuturat de suspine) Tată, greșit-am împotriva cerului și înaintea ta și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău...

Tată, sunt eu, Saul, fiul tău, mădularul tău...

*Pridoorul se întunecă, nicto umbră nu se mai zărește,
nictun murmur nu mai răsbate, decât*

GLASUL TATĂLUI. — Privește Saul, ce tare lucește piatra din inelul meu și câte bucurii ale strămoșilor, care l-au purtat, învie într'insul... Aici e tăietura numelui celui de al cincilea fiu al lui Iacob, care a cioplit inelul din pietriș aurit și bogăție pământescă... Ia-l fiule, căci ție se cuvine sclipirea lui nemuritoare...

Privește, sfinte Saul, prin beznă spre holdele de aur strânse în snopi grei, și satură-ți ochii din belșugul nostru, care de mâine va fi și al tău, asemenea precum până astăzi era numai al fratelui Moștean...

Inchină-te Saul, spre colțurile Răsăritului de Soare și ale Apusului... Spre zarea din ceșosul Miază Noapte și către lumina dela Miază Zi, așa cum se arată țării noastre innecate de bucuria venirii tale...

GLASUL LUI SAUL. — Tată, vorbele tale sunt vrednice doar de păsurile sfinților și curățenia fecioarelor... Fiul tău rătăcit, nevrednicul Saul, vine dintr'o grea osândă, doar să-și odihnească oasele pentru o noapte în așternutul lui de odinioară...

GLASUL TATĂLUI. — Nu, fiule, bucuria noastră întrece răbdările zilei trecute... Ochii mei slăbiți pe dinafară, acuma se întorc spre lumina ce mi s'a iscat în măruntaiele lăuntrice...

GLASUL LUI SAUL. — Tată, nu-ți cer decât un blid de linte hrănitoare și o noapte de odihnă în așternutul năpădit de țesătura păiangenilor... Iar mâine mă voi întoarce de unde am plecat...

GLASUL TATĂLUI. — De ce să te mai întorci, când în clipa asta ești chiar acolo... *(soon de lăute adăpate cu aburii*

oinului) Nu auzi cum se bucură curtea de venirea ta?...
Iar argații tatălui tău cântă din strune?

Voiu da poruncă doar în clipa ce vine, să injunghie
vițelul cel gras, iar caftanul plin de podoabe neprețuite va
învesmânta trupul tău...

Vom bea din ulcele băuturi răcoritoare, care aduc
arome îndepărtate - iar glasul frumoasei Anida va prilejui
bucuria ceasurilor noastre din noapte asta...

Te vom unge cu balsamuri scumpe și gura părintelui
va săruta tălpile Fiului, întors de departe la casa sa...

Iar în zori (*glasul său se pierde*) vom duce mai departe
cu șapte zile zaiafetul de astă noapte...

*Alăutele se aud aproape și împrăstie bezna cerdacului...
se mai zăresc umbrele lor îmbrățișate în clipa când
trec pragul casei... pe urmă cortina se lasă pentru
câteva ceasuri peste zarva din casa Tatălui.*

PETRE HOSSU

(Va urma).

Î N S E M N Ă R I

La moartea Președintelui Roosevelt¹⁾

Mărima unui om poate fi judecată după mai multe criterii; geniul unui om după unul singur, anume după puterea sa de concentrare și exprimare a sufletului omenesc în ceea ce el are mai adânc, mai universal și mai etern. Privit în această lumină, Președintele Roosevelt a fost suprema întrupare a umanității. Vieța sa a fost o continuă și neostoită slujbă la altarul ideilor de omenie, dreptate și libertate, idei cu care omenirea și-a zămislit ființa și care au fost și vor rămâne singura ei rațiune de existență. Căci progresul omenirii constă tocmai în adâncirea și răspândirea acestor idei, ce se identifică cu însăși esența noțiunii de umanitate.

Născut bogat, Roosevelt a luptat pentru cei săraci; conducător al celei mai mari puteri din lume, el a ocrotit popoarele mici și slabe; stăpân al forței, el a slujit numai libertatea și dreptatea. Iată de ce Roosevelt nu a fost numai suprema expresie a Lumii Noi, ci e și simbolul suprem al Lumii de mâine, pe care o dorim cu toții așa, cum inima sa mare a visat-o.

Sinteză a năzuințelor pentru care țara sa mare și omenirea luptă, el nu a avut nevoie să fie un dictator, deși puterea i-a fost incredințată într'o epocă când o parte din lume innebunise după această formulă. În opoziție cu acest vânt de nebunie, ce cuprinsese cea mai mare parte din bătrânul nostru continent, Roosevelt s'a mulțumit să-și aplece urechea la durerile și aspirațiile celor mulți, pe care a căutat să le interpreteze just și să le aplice corect. Iar aceasta a făcut-o fără ură și fără șgduiri, ținând seama de necazurile și de idealurile tuturor.

Omenirea, spunea marele dispărut, se aseamănă unui copac. Câteva crengi sunt uscate. Care e atunci soluția? Să tăiem copacul dela rădăcină, spun revoluționarii. — Să-l păstrăm așa cum e, neatins, spun conservatorii. — Să curățim copacul de crengile uscate, răspunde Roosevelt.

Să mai amintim că acest om, care s'a identificat mai mult decât oricare alt conducător de popoare din zilele noastre, cu durerile și aspi-

1) Din Cuvântul comemorativ, rostit în ședința solemnă, ținută de Asociația Româno-Americană din Transilvania cu ocazia morții Președintelui Roosevelt.

rațiile națiunii sale mari, precum și cu acelea ale întregii omeniri, a reușit să facă cele mai mari și radicale schimbări, deci oarecum cea mai mare revoluție, pe această cale atât de puțin revoluționară! Cheia acestor revoluții pașnice a fost una singură: *identificarea cu adevăratele năzuințe ale omenirii, pe care el s'a străduit să le interpreteze și exprime, iar nu să le dicteze*. Căci omenirii nu i se face binele cu de-a-sila, pe cale de dictatură, ci ca o încoronare a năzuințelor ei, pe cale de democrație. Iar sensul democrației, al adevăratei democrații, după care inima omenirii de azi și de totdeauna a bătut și bate, acesta e: aplecarea urechii la adevărata voință a poporului, pentru ca ea să fie ascultată, nu violată.

Dar democrația adevărată e și o ceremonie în slujba adevărului. Respectul *faptelor cu adevărat adevărate* și curajul de a le privi în față, e cea de a doua mare trăsătură a democrației americane, pe care Roosevelt a ilustrat-o cu atâta strălucire.

Am avut prilejul acum câteva zile de a asista la un jurnal de războiu al națiunii americane. De pe platforma unor mărețe vapoare își lua sborul un șir de avioane, ce plecau în grea misiune. Câteva din ele, comenta speakerul, nu se vor mai întoarce, ci vor cădea la datorie. Din cele ce se vor întoarce, adauga el apoi, unele se vor prăbuși în momentul coboririi, din cauza spațiului prea redus. Iar filmate erau bineînțeles și victoriile și înfrângerile. Câtă deosebire, imensă deosebire, între acest jurnal de războiu și celelalte, cunoscute până bine de curând, care nu au arătat decât victorii? Rezultatele acestor două metode de a informa lumea și de a conduce oamenii, una cu respectul adevărului, cealaltă fără, le-am văzut și le vedem. Până la urmă a invins și de astădată, ca întotdeauna, tot adevărul. Respectarea lui se dovedește astfel a fi nu numai rațiunea omului de știință, ci și *condiția de bază a celui de Stat*. Iată ceea ce Roosevelt, identificându-se cu năzuințele majore ale puternicei sale națiuni, a înțeles pe deplin și în orice moment. Curajul de a privi adevărul în față și de a-l spune fără ocol, a fost și a rămas cea de a doua trăsătură a sa. *Adevărul și democrația au fost pentru el, ca și pentru puternica sa națiune, două realități care s'au conjugat pe deplin și fără încetare*. Primele cuvinte, pe care el le-a rostit în calitatea sa de președinte au fost, dacă vă reamintiți, următoarele: „E momentul acum să spunem înainte de toate adevărul, numai adevărul, liber și cu toată seriozitatea”. Dela acest principiu Roosevelt nu s'a abătut niciodată.

Armonia dintre idealism și realism a fost cea de a treia trăsătură majoră a vieții și operei lui Roosevelt. W. Wilson, fostul președinte al Americii din războiul trecut, pare a fi, după toată probabilitatea, omul pe care Roosevelt l-a iubit mai mult ca pe oricare altul. Și un idealist mai mare decât Wilson istoria Americii nu cunoaște. Iar cât privește vraja pe care acest mare vizionar a exercitat-o asupra lui Roosevelt, ea a fost atât de mare, încât în multe privințe Roosevelt se socotea nu numai un continuator al lui Wilson, ci chiar un împlinitor al testamentului lui,

rămas neînfăptuit tocmai din cauza excesului de idealism, care i-a stat la bază. Visurile pe care Wilson le-a dus cu sine în mormânt, înnebunit de durere din cauza neîmplinirii lor, s'au transformat în realitate concretă prin spiritul realist al lui Roosevelt. Explicarea acestei minuni trebuie căutată în acel simț excepțional al realității și în acea neîntrecută cunoaștere, stăpânire și folosire a oamenilor, pe care Roosevelt le-a avut atât de mult și Wilson atât de puțin. Idealismul unui vizionar a fost logodit cu simțul acut al unui realist. Rezultatele au fost acele succese uriașe, creatoare de istorie a lumii, la care cu toții am asistat.

Democrația lui Roosevelt, respectul său pentru ideea de adevăr, libertate și dreptate, precum și fericita balanță dintre idealism și realism, au fost considerate toate și întotdeauna prin prisma unei conștiințe istorice de largă amploare și sub unghiul de vedere al unor perspective cu adevărat mondiale. Sentimentul obligației față de istorie, precum și orizontul larg, ce cuprinde omenirea de pe întregul glob, sunt astfel cel de al patrulea caracter al gândirii și operei lui Roosevelt. Într'un anumit sens el nu a fost numai conducătorul celui mai puternic popor din zilele noastre, ci și conducătorul întregii omeniri. În adevăr, ideea de umanitate și principiile de libertate și dreptate, care-i stau la bază, sunt leit-motivele întregii sale acțiuni. Le întâlnim în primul său discurs în calitate de președinte, precum le întâlnim și în cuvântările ce au precedat și justificat intrarea puternicei sale națiuni în vâltoarea luptei. Mesajul dela 6 Ianuarie 1941, urmat de *Charta Atlanticului* dela 14 August, același an, enunțată ca o nouă *Declarație a drepturilor omului*, precum și cuvântările de mai târziu, până la ultima expunere din Senat asupra Conferinței dela Yalta, sunt reluări pe aceleași teme. Toate sunt oficierea celui dintâi cetățean al Lumii la altarul ideilor mari și generoase de libertate și dreptate, fără de care nu e posibilă nici pacea, fie internă, fie externă, nici progresul, precum nici cultura și civilizația, care derivă din ele.

Undeva în nepieritoarea operă a lui Tolstoi se spune că mărimea unui om nu constă atât în ideile noi pe care el le aduce în lume, cât mai mult în adâncirea ideilor vechi, pe care clădirea omenirii e așezată. Observația marelui scriitor e nu se poate mai adevărată. Ea se aplică tuturor oamenilor cu adevărat mari, precum se aplică și lui Roosevelt. Cursul istoriei are reluările sale, iar axa sa de convergență și direcția sa de orientare e determinată de aceste reluări, tot mai ample și tot mai adânci, pe măsură ce istoria înaintează. În tumultul acestei deveniri năvalnice Roosevelt a scris, fără îndoială, una din cele mai glorioase pagini. De aceea istoria zilelor sbuciumate pe care le trăim, va fi cunoscută sub semnul numelui său. În năvălirea sălbatecă de patimă și ură, el a însemnat glasul străvechiu al omeniei și preludivul dreptății și libertății, ce vor fi iarăși instaurate în lume.

Asupra Conferințelor, chemate să așeze lumea pe temelii mai fericite și mai durabile, va pluti tot spiritul ocrotitor al Președintelui.

Cu icoana aceluiași suflet în inimile noastre și cu nădejdea fierbinte că lumea de mâine va fi așa cum marele Președinte a visat-o, neamul nostru, atât de greu încercat în cursul istoriei sale sbuciumate, trimite o lacrimă la mormântul aceluia în care veacul nostru frământat a văzut unul din simbolurile înalte ale libertății.

N. MĂRGINEANU

NOTE ȘI RECENZII

»Studii Literare«¹⁾

Proiectată ca un organ de afirmare al unui Institut de Istoria literaturii române, a cărui realizare a fost împiedecată deocamdată de împrejurări, revista „Studii Literare” se înșiră de-acum între periodicele cu tradiție ale Universității clujene. Cu toate greutatețile mari, pe care le întâmpină orice publicație în zilele de azi, apariția regulată a acestei reviste, în aceeași formă și aproximativ în același număr de pagini ca și întâiul volum, face mărturia netăgăduită a dorinței, a dragostei de muncă și a activității ce se desfășoară pe lângă Seminarul de Istoria literaturii române moderne.

Unul din punctele din programul acestei publicații a fost și promovarea studiilor de literatură comparată pe bază românească. Articolul lui *Emil Turdeanu*, *Oscar of Alva de Lord Byron*, care deschide seria studiilor, se încadrează în întregime în acest program. Tânărul cercetător, străbătând una din căile defuncte acum două decenii de mult regretatul profesor Petre Grimm, urmărește cu tot aparatul critic izvoarele apusene și reflexele românești ale uneia dintre cele mai gustate poezii a lui Byron. Redusă la elementele ei esențiale, *Oscar of Alva* se brodează pe o temă care a ispășit cu mult înaintea lui Byron până scriitorilor: un tânăr, stăpănit de o dragoste pătimasă, își ucide fratele, cu scopul de a-i ademini logodnica. El izbutește pe deplin; dar, în noaptea nunții, apariția bizară a unui străin răscolește amintirea celui mort, care se înfățișează fantomatic și-și descoperă ucigașul. Urmărită în deaproape și în toate variațiunile ei, tema aceasta, sub o formă sau alta, descinde din mitologia elină. Ea nu a rămas necunoscută lui Eschyl și Sophocle, nici lui Euripide, dela care este împrumutată de Seneca. Mai târziu e reluată de Renașterea engleză, care prin *Hamlet*, *King Lear* și *The Tempest* ale lui Shakespeare îi dă o expresie culminantă. În evoluția acestui motiv se împletesc și numele lui Racine, Leisewitz, Klingler, mai ales cel al lui Schiller, cu *Die Räuber*, *Der Geisterseher* și *Die Braut von Messina*, și, mai târziu, al lui Heine. Byron își împrumută tema din Shakespeare și Schiller. Tonalitatea poeziei însă, cadrul ei legendar și întreaga-i formă

1) Vol. III. Sibiu. Tip. „Cartea Românească din Cluj”, 1944.

se trag din altă parte Ossian, vechile balade engleze și așa zisa literatură „frenetică”, caracterizată prin fantastic, fecundează fondul și dau naștere poeziei acesteia, care a emoționat atâta sufletele sensibile ale secolului trecut.

Literatura română, orientată cu fața în spre Apus, nu a rămas străină de poezia byroniană. „Peste florile simțirii sincere, crescute din talente cu o înăscută aplecare romantică, ... vântul epocii a adus, în valuri liniștite, armoniile grave ale marilor poeți francezi, dela Lamartine la Victor Hugo; dar a mai adus, în lungi preludii de furtună, poezia răscolitoare a lui Byron și lugubrele inspirații ale genului frenetic” (p. 55). *Oscar of Alva* a fost tradusă pentru prima oră în proză de către Heliade Rădulescu. O traducere în versuri a aceleiași poezii ne-a dat C. Negruzzi. Ea n'a fost însă numai tradusă. Diferiți scriitori, mici și mari, nu s'au putut sustrage influenței acesteia. Alexandru Sihleanu, Bolintineanu, Z. Miron, Ștefan Petică prelucrează tema fraților invrăbiți, fără să realizeze întotdeauna pe plan artistic. *Oscar of Alva* are corespondențe și în poezia *Gemenii* a celui mai mare poet al nostru, Eminescu, pentru care prietenia literară a lui Byron este înregistrată încă din tinerețe. „Amplourea viziunii lui Eminescu din *Gemenii* depășește cu mult dimensiunile spirituale ale poemului *Oscar of Alva*, care de altfel, nici nu ambiționa să realizeze mai mult decât o narațiune emoționată într-o atmosferă ossianică. Mai personal, Eminescu încearcă și izbuteste să creeze o atmosferă nouă, de mitologie dacă” (p. 75—76).

D-I D. Popovici semnează *Difuzarea ideilor „Luminării” în Țările române* fragment dintr'o lucrare ce se tipărește în limba franceză, *Literatură română în epoca „Luminilor”*. De când a apărut cel dintâi volum al operei lui Heliade Rădulescu, ne-am deprins a vedea tot mai mult sensul nou pe care temeinicele cercetări ale profesorului Popovici îi dau începuturilor literaturii noastre moderne.

Secolul al XVIII-lea înregistrează în evoluția noastră culturală o puternică tendință de occidentalizare. Inrăuirile ne-au venit prin Grecii fanarioți, iar în Ardeal prin contactul cu Apusul, în special cu Viena. Răspândiți în multe centre comerciale ale Apusului, Grecii aveau să recepționeze acolo ce definesc spiritul Enciclopediei franceze. Scriitori ca Rollin, Marmontel, Florian, H. Blair, Montesquieu, Rousseau, Voltaire, La Harpe, iar în direcția filosofică Wolff, Baumeister, Condillac, Destutt de Tracy, etc. rețin foarte de vreme atenția lor. Nenumărate traduceri se fac din acești scriitori, dovedindu-se gustul Grecilor, care se arătau entuziasmați de ideile cuprinse în cărțile lor. Prin legăturile puternice avute vreme îndelungată cu Grecii, Români, a căror patrie a fost loc de înflorire pentru cultura elină, iau contact cu ideile „Luminilor”, vânturate în acel veac în toată Europa, resimțindu-se multă vreme, până în

a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de influența lor. Mai târziu aceleași idei le-au venit prin contact direct cu literaturile apusene.

În Transilvania, unde Românii reprezentau o singură clasă socială, pentru care revendicările de ordin social se suprapuneau cu cele naționale, secolul al XVIII-lea se caracterizează prin două mari lupte: lupta religioasă și lupta pentru drepturi naționale. „Lupta religioasă dusesse pe de o parte la despărțirea poporului român din Transilvania și la slăbirea puterii lui de rezistență, iar pe de altă parte la organizarea învățământului catolic român. Ultimul fapt a avut o influență deosebit de mare. La Blaj, la Viena sau la Roma, școala catolică însemna limba latină, iar limba latină era pentru ei nu numai instrumentul cu care puteau adânci învățătura lui Cristos, ci și calea care îi ducea la descoperirea originii lor... În Transilvania... atașarea exclusivă la ideea latinistă, cultul Romei antice, era singura reacțiune posibilă față de veneticii ce asupreau întregul popor român. Reacțiunea aceasta, care pornea pe baze sentimentale, avea să ducă la formularea unui crez științific cu tendințe exclusiviste, a cărui practică avea să fie hotărâtoare pentru cultura română. Idealul era latinitatea, pe care scriitorii ardeleni căutau să o descifreze în istoria poporului român și în limba lui. Curentul științific care ia naștere în condițiile acestea, cunoscut în general sub numele de „Școala Ardeleană” sau „Renașterea Ardeleană”, se caracterizează așa dar prin preponderența indiscutabilă a cercetărilor istorice și filologice” (p. 110). La Viena, mai puțin la Roma, tinerii români plecați pentru studii sorb ideile iosefiniste ale timpului, închinându-se și ei în fața unor opere de mare circulație în secolul raționalist.

Literatura Renașterii Ardelene, caracterizată de suflul „Luminilor”, este în primul rând o literatură de luptă. Vajnici luptători împotriva stărilor de lucruri contemporane se dovedesc a fi Petru Maior prin *Procanonul* și I. Budai-Deleanu prin ale sale poeme *Trei Viteji* și *Tiganiada*, care prin preocupările autorului devin „un tratat de politică iosefinistă”. Atât în opera unuia cât și în a celuilalt mișună cele mai îndrăznețe idei sociale și politice ale secolului al XVIII-lea.

D-l U. Cianciolo, în studiul închinat lui T. Arghezi, dovedește o desăvârșită înțelegere a operei genialului nostru poet, căruia critica i-a acordat, în decursul anilor, calificative atât de contradictorii. Arghezi, afirmă d-l U. Cianciolo, nu poate fi judecat după formule literare învechite, pentru că opera sa e într-o continuă evoluție, permanentă rămânând însă tendința de a îmbina idealul cu realitatea brută, care sub raportul expresiei este marcată de trecerea dela expresia serafică la vocabula tare.

Prinzând nota esențială a operei poetului pe care-l studiază, raportându-se la literatura franceză și italiană, ori de câte ori apropierea se puteau face, încadrându-l just în literatura română, studiul d-lui U.

Cienciolo însemnează o prețioasă contribuție la punerea în adevărată ei lumină a poeziei mult criticatului și mult apreciatului T. Arghezi.

De Succesul sistemului etimologic în Transilvania se ocupă I. Breazu.

Între 1860—1880 sistemul etimologic, a cărui paternitate o deținea cel mai învățat filolog de pe atunci, Timotei Cipariu, s'a impus, angajând în lupta pentru suveranitate discuții numeroase și nu mai puțin violente. Este meritul lui I. Breazu de a arăta mai amănunțit cum s'a instăpănit acest sistem. Apariția almanahului elevilor din Arad, constituiți în societate de lectură, a stârnit discuții, din partea onora și a altora, privitoare la necesitatea unei asociații literare, care printre altele să aibă în sarcina sa și rezolvarea problemelor de limbă și ortografie. Această acțiune susținută a primit o formă concretă, când Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice, printr'o adresă, cere constituirea unor comisii de învățați români, în Sibiu, Timișoara și Cernăuți, care să propună o ortografie cu litere latine, adecvată firii limbii române. Această ortografie urma să fie adoptată în școală și administrație, să devină oarecum oficială. Adresa Ministerului era însoțită de un proiect de ortografie, care nu a fost greu să fie identificat ca aparținând lui Aron Pumnul. În fața primejdiei sistemului fonetic, ce amenința să fie impus, învățații români, fără deosebire de confesiune, s'au adunat pentru a lua hotărâri într'o problemă de cultură atât de importantă. În Octomvrie 1860 comisiunea din Timișoara se decide pentru ortografia etimologică și tot în aceeași lună cea din Sibiu, compusă din T. Cipariu, Gh. Barițiu, I. Pușcariu, G. Munteanu, Ion Codru-Drăgușanu, etc., hotărîse admiterea aceluiași sistem. Prestigiul îi crește și mai mult când, în anul următor, ia ființă „Astra”, care își însușește ortografia etimologică fixată de Cipariu, consacrand-o prin aceasta ca oficială.

Studiul de față ne arată încă odată că literatura și în general cultura transilvană și-a găsit în I. Breazu un interpret competent.

La rubrica „Note și documente” găsim, între altele: L. Pop: *În jurul examenului de doctorat, dela Giessen, al lui Titu Maiorescu*, I. Verbină: *Jacob Negruzzi și „Revista Contemporană” și Contribuții la soarta lui Silvio Pellico în România*. Nu putem încheia această cronică, a cărei scop a fost mai mult să atragă atenția cetitorilor asupra cuprinsului bogat al acestui volum, fără a spune câteva cuvinte despre articolele d-lui I. Verbină, cercetător tânăr dar stăpân al unei metode de lucru sigure.

S'a subliniat, și pe drept cuvânt, importanța lui T. Maiorescu în cadrul societății Junimea. În schimb nu i s'a dat atenția cuvenită lui I. Negruzzi, colaboratorul cel mai devotat și mai destoinic al lui T. Maiorescu. Subliniind, în unul din articolele sale anterioare, contribuția lui I. Negruzzi

la pătrunderea ideilor junimiste în Ardeal, I. Verbină, în articolul de față, urmărește polemica dintre *Revista Contimporană* și *Convorbiri Literare*, punând accentul pe aportul lui I. Negruzzi.

Articolul este prețios tocmai prin ineditul informațiilor referitoare la această problemă. Cităm un pasaj din concluzii: „Rolul său în procesul dintre *Junimea* și *contimporaniști* se identifică cu al solului însărcinat să pregătească spiritele pentru încheierea unui armistițiu, în urma căruia învingii să colaboreze leal cu biruitoarii...”

Un articol al d-lui I. Verbină completează studiul Aristiei Benche *Despre soarta lui Silvio Pellico în România*. I. Verbină aduce numeroase date necunoscute autoarei studiului citat, date care fac ca unele din concluziile Aristiei Benche să sufere — uneori — o accentuată modificare, iar altele să fie cu totul anulate. Însemnate ni se par paginile închinete apropiierilor stabilite între *Le mie Prigioni* a lui S. Pellico și *Intemnițările mele politice* a lui N. T. Orășanu; afirmația că *Inchisorile mele* a lui Slavici nu poate fi just interpretată fără raportarea la opera scriitorului italian și la soarta pe care ea a avut-o, înainte de Slavici, în cultura română, precum și semnarea unei note comune *dedicației* lui N. Filimon, făcută *Domnilor ciocoi*, și aceea a lui N. T. Orășanu, din opera citată înainte.

Drept încheiere, cităm cuvintele d-lui D. Popovici din prefață: „Rândurile acestea, scrise în ziua eliberării Clujului, au mai presus de orice misiunea de a vesti încheierea primului ciclu din existența *Studiilor Literare*: acela al apariției de pământ de exil. Volumele următoare, pe care le dorim cât mai numeroase, vor apărea la Cluj. În pragul noii sale existențe, revista își propune să păstreze aceeași atitudine obiectivă, punând mai presus de pasiunile trecătoare devotamentul auster pentru ideile permanente.”

Romulus Todoran

Cartea lui Ion Groșanu

Gazetarul ardelean Ion Groșanu a scris de curând *Cronica* șezătorilor duminicale dela Căminul Cultural „Avram Iancu”, ținute în al doilea an de activitate (17 August 1942—17 August 1943). O carte care ar trebui citită de fiecare Român, ca să-și dea seama de suferințele celor cari, în toamna mohorită a aceluși an 1940, au părăsit vetrele străbune și glia natală. Germania hitleristă și Italia fascistă și-au dat arama pe față, asuprind sufletul românesc de pretutindeni: Dela primele file ale cărții și până la ultima pagină, se resimte ca un fior, în scrisul lui Ion

Groșanu, bucuria și nădejdea revederii melancolice a plaiurilor natale. Sufletul asuprit și nemângăiat al refugiatului este analizat cu precizie, arătând și altora suferințele unui neam, care cere dreptul la viață.

Cronica arată strădania căminiștilor, de a fi prezenți în număr cât mai mare, în fiecare Duminecă, să participe la toate adunările, unde ascultau o conferință despre drepturile noastre asupra Ardealului, despre falsitatea dictatului dela Viena și despre grabnica reintoarcere. Refugiații din întreg Ardealul au participat regulat, Duminecă de Duminecă, ascultând sfaturile și îndemnurile intelectualilor, cari și-au jertfit timpul liber atât de prețios, pentru a încuraja pe cei năpăstuiți.

Cronica lui Ion Groșanu are un deosebit interes documentar. Când se va scrie istoria refugului ardelean, această carte nu va putea fi trecută cu vederea. Sunt în ea atâtea informații și documente, încât sprîjinindu-se pe ea, istoriograful de mâine va putea reconstitui fără greutate un aspect al sbuciumului românesc de anii de bejenie 1940—1944. Este o monografie fără date seci și prăfuite. Note, dări de seamă, scrise într'un stil natural și cursiv. Iată de ce Ion Groșanu are un mare merit, scriind această carte.

I. A. Terebești

Timpuria moarte a nuvelistului Virgil Petrișin

Intr'o zi de început de Mai, reverberată de lumina târzie a asfințitului, în camera înaltă a unei clădiri din orașelul Turda, s'a stins viața unui tânăr.

S'a stins impetuos și dramatic.

La vârsta de abia douăzeci și doi de ani, Virgil Petrișin a crezut că e momentul cel mai frumos de a părăsi insuficienta și mereu capricioasa lume terestră.

A iubit paradoxul cotidianului ca nimeni altul și și-a procurat cu o inexplicabilă facilitățe și aparentă gratuitățe paradoxul ultim al eternului.

Virgil Petrișin nutrea talentul unui mare prozator. Din cele câteva nuvele publicate sporadic prin revistele literare din țară sau rămase în saltarul personal, izbește amprenta originală a unui spirit cu noi orizonturi scriitoricești. Nemulțumit de proza rigidă și savanto-țâfnoasă a timpului, Virgil Petrișin s'a ocupat cu minuțioasă grijă de procesele spirituale insignifiante și comune, cărora însă prin vigoarea susținută a condeiului le-a imprumutat o viață specifică și nouă, filată pe veșnicele fundamente ale permanenței umane. O proză cu multe rezerve (înțeleg nerelevată

sub toate multiplele aspecte pe care suntem îndrituiți să le bănuim) pigmentată cu note tari de fantezie îndrăznească, stil liber și degajat de stereotipia convenționalului, adâncire matură de teze, iată pe scurt cam ceea ce a realizat și putea să ducă pe culme înaintată tânărul prozator Virgil Petrișin.

Dar integrarea desinteresată și plenară în lupta pentru alte scopuri decât acelea ale artei, cu care avea afinități reale și unde ne-ar fi putut da lucruri unice pentru literatura română, ni l-au smuls dintre noi în clipa când personalitatea creatoare începea să se precizeze cu mai multă hotărâre.

Tinerii scriitori ardeleni, cărora le-a fost un apreciat amic, regretă neprețuita dispariție a nuvelistului Virgil Petrișin, iar revista „*Lucăcșărul*”, care i-a oferit cu vreo câteva luni în urmă generoasă ospitalitate scrisului său, ia parte la doliul tinerei generații literare a Ardealului.

Pierderea neașteptată a lui Virgil Petrișin a emoționat profund sufletele acelora care l-au cunoscut, iar amintirea lui și scrisul său, puțin dar fecund în sensuri, va avea considerația totdeauna proaspătă în mijlocul nostru.

I. Cârja

LUCEAFĂRUL

Nr. 5—6

Maî—Iunie 1945

Cuprinsul:

- Ana Voileanu**, De Profundis, Decembrie 1944 (versuri)
N. Mărgineanu, Roosevelt
A. Odeşteanu, Icarus (versuri)
V. Papilian, Petrecere de toamnă
I. Şereş, Măine (versuri)
P. Hossu, Intoarcerea fiului risipitor

Insemnări:

- N. Mărgineanu**, La moartea lui Roosevelt

Note şi recenzii:

- R. Todoranu**: „Studii Literare“, vol. III. ;
I. A. Terebeşti: I. Groşanu, cronică ;
I. Cârja: Timpuria moarte a nuvelistului Virgil Petrişin.